

Theorie en Praktijk van de Straatnaamgeving

door J. LEENEN.

Voorbeschouwing

Het werk dat de Kommissie aangevat en voor zover tot een goed eind gebracht heeft met de herziening van de gemeentenamen, en dat ze reeds achtereenvolgens uitgebreid heeft tot de namen van andere plaatsen dan Belgische gemeenten, in gebruik bij de Staats- en Buurtspoorwegen en bij de Posterijen, tracht ze thans weer een stap verder te voeren met het onderzoek van de straatnamen. Ook hiervoor is in de laatste jaren meer en meer de wenselijkheid gebleken van een stelselmatige behandeling van wetenschappelijk standpunt. Dat is voor de Kommissie de aanleiding geweest om dit vraagstuk op zijn beurt in zijn geheel onder de ogen te zien en onder handen te nemen.

Het was van meet af duidelijk dat thans een heel andere werkwijze moest gevolgd worden. De gemeentenamen vormen een afgesloten, praktisch niet meer voor uitbreiding vatbare, en voor de vijf Vlaamse provinciën niet onafzienbare lijst, die eens voor al door de Regering bekrachtigd wordt. Het er aan te besteden werk kon en moest in beginsel beperkt blijven tot de verjonging van de spelling. De slotsom hoefde niet méér dan een nieuwe lijst te zijn, die samen met een beknopte inleiding alles zegt en alles

uitmaakt. Met de onoverzichtelijke, beweeglijke en tuitzetbare massa die de straatnamen zijn valt daar niet aan te denken en is dat ook niet onontbeerlijk. De onderneming zal ditmaal noodzakelijk er een van lange duur, eigenlijk er een zonder einde zijn : als slotsom hebben we ons niet één lijst, maar een onbepaald aantal lijsten voor te stellen, alle nog vatbaar voor aanvulling door bijkomende nieuwe namen. Het initiatief, dat, met de eindbeslissing, bij de gemeentebesturen ligt, kan wel aangewakkerd en uitgelokt, maar moet toch telkens afgewacht worden. De taak van de Kommissie zal dan zijn, in elk voorgelegd geval van raad en advies te dienen, waarbij ze zich echter ditmaal, behalve met het spellingkleed, ook met de namen zelf naar vorm en inhoud zal hebben bezig te houden.

Gelukkig blijkt deze taak, die ons op het eerste gezicht als een vat zonder bodem verschijnt, in aanzienlijke mate beperkt te worden door de omstandigheid dat we de straatnamen, hoe talrijk ze ook zijn, voor de overgrote meerderheid onder een zeker aantal typen kunnen rangschikken. De straatnaamgeving is dus onder regels te brengen, er is een systeem in, er kan aan iets als een handleiding gedacht worden, dat de lijst goeddeels overbodig maakt: Zo'n proeve van een theoretische en praktische handleiding bij de straatnaamgeving, een samenstel van beginselen en richtlijnen, was overigens het noodzakelijk vóórwerk voor de Kommissie, om haar toe te laten haar uitspraken voor zich zelf en anderen te verantwoorden en ze, in de reeks van jaren waarover ze zich kunnen uitstrekken, konsekwent te houden. Intussen kan zulke uiteenzetting er wellicht ook toe bijdragen om de belangstelling van buitenstaanders op te wekken voor een vraagstuk dat zowat iedereen aangaat ; het is tevens een poging om inzicht te geven en de weg te wijzen; en het gegadigden mogelijk te maken in heel wat gevallen zelf een beslissing te treffen.

Zo zal, door de samenvoeging van veler aandeel, het toch reeds omslachtige en langdurige werk verlicht, en de afwikkeling er van bespoedigd worden. Ondergetekende werd er mee belast die beginselen en richtlijnen bijeen te brengen en toe te lichten, en er, na bespreking, een voor openbaarmaking geschikte vorm aan te geven (1).

THEORIE VAN DE STRAATNAAMGEVING

Benamen en ordenen geeft mensen vrede.

H. ROLAND HOLST.

Inleiding

De naamgeving is een onderdeel van de taalkundige bedrijvigheid van de mens. Namen, bepaaldelijk eigennamen, zijn ontstaan uit de noodzaak de dingen ook individueel te erkennen en te onderkennen, en tevens uit het genot de dingen te ver-beelden, in dit geval met de middelen die de taal tot onze beschikking stelt. Voor het denkend en dromend wezen dat de mens is, was de naamgeving niet alleen een eis van het leven, maar tevens een spel, een kunst van vernuft en fantazie en taalvaardigheid. Men kan ze als de eerste aanloop en van wijsbegeerte en van woordkunst beschouwen. Oorspronkelijk was een naam dus niet een teken zonder meer, zoals de kerf in de stok, maar had hij ook een be-tekenis, zei hij iets van de naamdrager : iedere naam was aanvankelijk een bijnaam, d.w.z. een zinrijke vondst, geen willekeurig opplaksel. Zo gezien krijgen de namen buiten hun praktisch doel een nationale en historische waarde, en wordt de zorg om de namen een dubbel verantwoordelijke taak voor wie ze in zijn bevoegdheid heeft. Als de taal gans het volk is, dan zit een goed deel van het volk in zijn namen, zo van plaatsen als van personen, en bij nader inzien meer nog in de eerste dan in de tweede. Blijvend verbonden aan blijvende punten van het volksgebied, zijn de eerste in vergelijking met de andere niet of zogoed als niet onderhevig aan allerlei verandering en verwording. Meer dan onze geslachtsnamen en onvergelykelyk meer dan onze voornamen zijn onze plaats-

namen door de eeuwen heen een trouwe spiegel gebleven van volksaard en volksverleden.

Toch is deze lof maar half, of misschien in het geheel niet verdiend, want hij is niet meer dan een hulde aan de kracht van de bewegingloosheid. Het beweeglijker en dus meer blootgestelde deel, de straatnamen, heeft er al veel minder aanspraak op : hier dreigt in het overgeërfde een nogal menselijke wisselzucht de band met het verleden nodeloos te verbreken of los te werken, en wordt in het nieuw aangemaakte, door een minder verschoonbare indommeling van het taalbewustzijn, de band met de volksaard zo niet verbroken dan toch bedenkelijk verdonkeremaand. Willen we met goed gevolg tegen die dubbele afdwaling ingaan, dan zal ons streven er op gericht zijn, de ideële eisen, ons door het beheren van dat gedeelte van ons geestelijk erf gesteld, te verzoenen met de zakelijke eisen van het moderne leven en de gewijzigde opvattingen van een andere tijd. Wij zullen ons best doen om aan het oude overgeleverde dat zijn plaats nog waard is die te laten naast het nieuwe eigentijdse dat om de zijne vraagt, en het nieuwe in zo'n vorm te gieten dat het waardig aansluit bij het oude. Bij dat alles zullen we steeds voor ogen houden dat namen zogoed als de hele taal bezit van de gemeenschap zijn, waarover alleen in het belang en met goedvinden van de gemeenschap, niet naar de voorkeur of willekeur van personen of richtingen of opvattingen mag beschikt worden, en dat het bestaande vanzelf de oudste brieven heeft, zodat de verandering moet beperkt blijven tot wat we uitdrukkelijk en voldoende kunnen verantwoorden.

Oppervlakkig gezien lijkt het alsof de opeenvolgende behandeling van gemeente- en straatnamen steeds een en dezelfde zaak blijft, en we bij de tweede maar zonder meer de beginselen zullen hoeven toe te passen die we bij de eerste hebben laten gelden : de groep die thans aan de beurt

komt schijnt niet meer dan een ruimere opvatting, een uit-legging van de voorgegane, en beide vloeien onmerkbaar in elkander over. Als gemeentenamen, of naar het begrip daarmee gelijk te stellen, zijn te beschouwen de namen van alle grotere en kleinere, min of meer zelfstandige woonkernen en hun aaneen- of uiteengroeiingen (stad, dorp, wijk, gehucht, buurt, hofstede, enz.), — en straatnamen in de omvattendste betekenis, zijn alle namen waarmee de voor het verkeer opengelaten ruimten onderscheiden worden. Maar wat oorspronkelijk een dorp was is soms nog slechts een straat in een stad (*Kipdorp, Klapdorp*, A.), wat als straat of weg begonnen is heeft het wel eens tot dorp gebracht (*Hoogstraten, Lissewege*) (2), en een meer of mere (= moeras), een beek, een berg kan zowel een dorp als een straat (o. i. a. *Meer*, A., *Korte en Lange Mere*, G.) zijn geworden. Niettemin staan gemeente- en straatnamen thans als twee wel afgetekende groepen voor ons, en zullen we in de overgrote meerderheid van de gevallen zonder aarzelen kunnen uitmaken tot welke van beide een bepaalde naam behoort. Op een klein aantal na zijn alle straatnamen onmiddellijk en duidelijk als zodanig herkenbaar, doordat het alle samenstellingen of samenkoppelingen zijn met het woord *straat* of een woord met verwante betekenis als tweede lid. Het gemeenschappelijke in aard en wezen heeft niet kunnen beletten dat gemeente- en straatnamen met de tijd hun eigen gang zijn gegaan en er ten slotte heel verschillend uitzien. Van die uiteenlopende ontwikkeling, van de omstandigheden en verhoudingen die er van buitenaf of van binnenuit aanleiding toe gegeven hebben, zowel als van de onderscheiden kenmerken bij de twee groepen die er het gevolg van zijn, hebben we ons rekenschap te geven, als we voor de hiermee ondernomen behandeling van de laatstgenoemde het juiste standpunt en de juiste werkwijze willen vinden.

I. OUDE EN NIEUWE STRAATNAMEN

A. Ontstaan en Vergaan

Als we trachten ons een voorstelling te maken van het ontstaan van gemeente- en straatnamen, dan merken we op, dat dat voor de ene en de andere langs twee verschillende wegen, respectief in twee verschillende tijdruimten gevolgd, kan gebeurd zijn. Voor de gemeentenamen geldt alles samengenomen dezelfde wijze en dezelfde tijd : ze zijn nl. zogoed als allemaal in vroeger eeuwen spontaan en rechtstreeks opgekomen uit de gemeenschap, en op de duur, als historisch verjaard, door de overheid bekrachtigd. Als in deze of de vorige eeuw, meestal door kerndeling, nieuwe gemeenten opgericht werden, dan was er steeds een bestaande naam voorhanden, die zonder meer of licht gewijzigd kon dienen; een hoogst enkele keer moest er voor een heel nieuwe kern ook een heel nieuwe naam gevonden worden (3). De gemeentenamen zijn in ons land om zo te zeggen zonder uitzondering in een „voltooid verleden” tijd, langs onopzettelijke, natuurlijke weg in gebruik gekomen.

Van de thans bestaande straatnamen is slechts een gedeelte op dezelfde „natuurlijke” wijze, en hiervan weer maar een gedeelte in een even ver, voor ons afgesloten verleden ontstaan; maar de jongere zijn dan toch ook nog het werk van de eigenlijke spraakmakende gemeente. Alleen deze straatnamen — die we in het vervolg de historische of (volgens het geval) volksaardige zullen noemen — zijn in dit verband met de gemeentenamen gelijk te stellen. Een even groot, waarschijnlijk veel groter, aantal — verder als moderne of officiële (ambtelijke) te onderscheiden — heeft echter een ander begin gehad : ze zijn en worden nog steeds in

een „onvoltooid tegenwoordige” tijd willekeurig „gegeven” door de overheid en opgelegd aan de gemeenschap. Als die averechtse weg op zich zelf reeds een euvel was, dan was het er een dat door de ontwikkeling van de samenleving, bepaaldelijk de steeds versnellende uitgroei van de steden, onvermijdelijk was gemaakt, en ten slotte door de macht van de feiten weer het normale geworden. Maar voor de Nederlandse helft van België kwam daar ongelukkig bij, dat daarmee een taalvormende taak in de „bevoegdheid” was gevallen van die kringen van de bevolking, die het onmiddellijkst onder Franse invloed stonden en bij wie het algemeen gebrek aan Nederlands taalgevoel en Nederlandse taalgezindheid door elkaar genomen de bedenkelijkste graad had bereikt. In haar hele verschijning draagt onze moderne straatnaamgeving naar geest en leest een hier meer daar minder duidelijke onnederlandse stempel. De reeks wordt intussen — we mogen zeggen dag aan dag — voortgezet, en hoewel willen en kunnen er over het algemeen onmiskenbaar op verbeterd zijn, geeft de uitslag in zijn geheel gezien toch nog stof tot bedenking.

Zogoed als van alle andere woorden zijn we in het taallevens ook getuige van het verdwijnen van plaatsnamen. De plaats zelf kan verdwijnen, en met haar de naam, — of ze is zo onbelangrijk geworden dat we ze niet meer noemen. Maar de naam kan ook verdrongen worden door een andere. Deze feiten zouden in ons verband niet hoeven ter sprake te komen als het niet gebeurde dat een bedreigde naam het niet zo maar opgeeft, maar zich korter of langer, onbepaald of voorgoed staande houdt naast zijn jongere mededinger, en dus tot de levende naamvoorraad blijft behoren. De naamvervanging, en de dubbelnamigheid die er tijdelijk of blijvend uit volgt, is een vorm van de naamgeving, of wil men, een begeleidend verschijnsel, en heeft dezelfde geschiedenis. De ene als de andere is het

werk of van (gewoonlijk vroegere) geleidelijke ontwikkeling, die samenhangt met de lotgevallen van de plaats, of van (gewoonlijk later) opzettelijk ingrijpen, dat steeds met een zekere mate van willekeur gepaard gaat. De naar tijd en wijze anders tot stand gekomen gemeente- en straatnamen blijken, wat hun vervanging en hun vervangers betreft, evenmin gelijkelijk bedeed, en de daaruit voortvloeiende uiteenlopende verhouding is evenzeer van betekenis voor ons oordeel en onze wensen.

De gemeenten hebben allemaal de naam behouden die ze van de aanvang hadden. Uiterst zelden heeft het zich voorgedaan dat een stad of dorp in de loop van hun geschiedenis herdoopt werden (*Zerkingen : Sint-Truiden*). We kunnen zeker niet zeggen dat zo iets reeksgewijze (in ons land althans) in de oude of in de nieuwe tijd gebeurd is. Anders waar het de straten betreft. Straatnamen zijn al uit de aard van de zaak minder vast dan gemeentenamen en zullen dus ten allen tijde wisselvalliger zijn geweest : de geschiedboeken van onze steden staven dat door menig voorbeeld. Maar het is vooral sedert er ambtelijk over de namen beschikt werd, dat het verschil in eerbied voor het overgeleverde ten aanzien van de twee groepen schreeuwend is geworden. In de nieuwe tijd zijn van overheidswege op grote schaal bestaande (historische en moderne) straatbenamingen door andere vervangen, niet echter zonder dat ze zich meestal nog zeer lang, soms onuitroeibaar in de mondelinge omgang van de ingezetenen handhaafden. Officieel ingevoerde vertalingen kunnen we als onwettige mededingers van de ware benamingen op dezelfde lijn stellen. Ook voor het benoemen van straten in nieuwe stadsgedeelten wordt niet altijd partij getrokken van ter plaatse reeds voorhanden namen, zoals we het bij het oprichten van nieuwe gemeenten hebben zien doen. Alles samengenomen sluit de moderne officiële straatnaam-

geving te weinig aan bij het bestaande en overgeleverde, en wat hiervoor in de plaats komt blijft natuurlijk van hetzelfde gehalte als de hierboven gevonniste moderne benamingen in het algemeen.

B. Beoordeling en Behandeling

Op grond van tijd en wijze van hun ontstaan verdelen we dus gemeente- en straatnamen, naar de eerste in oude en nieuwe (historische en moderne), en naar de tweede in volksaardige en ambtelijke (officiële). Die twee verdelingen, die natuurlijk niet seherp tot elk afzonderlijk geval zijn door te voeren, vallen in hoofdzaak samen en maken er dan maar één, feitelijk door de chronologie bepaalde, uit, maar ze kunnen elkaar ook wel kruisen. Er ontstaan zeker nog volksbenamingen, zowel van gemeenten (in de ruime betekenis) (4) als van straten in onze tijd, evenals er ambtelijke in vroeger tijd zijn geweest. Op grond van diezelfde omstandigheden nu zal onze houding tegenover de vertegenwoordigers van de twee groepen die zich uit die feitelijk éne verdeling ontwikkeld hebben ook verschillend zijn. Die van de eerste (oude en volksaardige benamingen) onttrekken zich wegens het wanneer aan onze kritiek en geven er wegens het hoe ook geen aanleiding toe : ze zijn ten hoogste uitwendig wat op te flikken. Die van de tweede (moderne officiële) maken die kritiek wegens het wanneer niet alleen mogelijk, maar blijkbaar, wegens het hoe, ook wenselijk : ze zijn uit- en inwendig na te zien en in orde te brengen. Doordat de gemeentelijke naamgeving als in de oudere periode afgesloten kan beschouwd worden, geldt de verdeling praktisch alleen voor de straatnamen, en geven zij alleen, voor zover het de jongere en daaronder de ambtelijke geldt, vat aan onze kritiek. Doordat de straatnaamgeving ook in onze tijd nog niet afgesloten is, zal die kritiek,

door te wijzen op het verkeerde in de bestaande benamingen, tevens een waarschuwing zijn tegen dezelfde afdwalingen in nog te geven nieuwe.

Wat zijn de namen, bepaaldelijk de straatnamen, dan in die twee chronologische lagen geworden, wat is er onderscheidenlijk te loven en te laken aan de producten van beide, wat is er enerzijds te behouden en te onderhouden, en anderzijds op te geven of te verbeteren? We kunnen de oude en de nieuwe namen vergelijken op het stuk van de taalvorm; de begripsinhoud, de bruikbaarheid, de doelmatigheid.

1. Voor zover het de taalvorm betreft, dus zuiver taalkundig gesproken, staan nieuwe en ambtelijke benamingen niet noodzakelijk en van huis uit beneden oude en volksaardige. Als dat ten onzent toch het geval is geweest en nóg is, en we ons daar nu rekenschap van geven, dan ligt dat aan de eerst in ongunstige, later weer in gunstiger zin gewijzigde taaltoestanden en -opvattingen.

De oude namen, ontstaan in een tijd van taaleenheid en taalgezondheid, zijn vanzelf taalkundig juist, en zullen dus uit zich zelf geen aanleiding geven tot kritiek en verbetering. Maar de gedaante waarin ze zich thans aan ons vertonen kan zwaarigheden opleveren, en wel van tweeërlei aard. De oplossing daarvan zal afhankelijk zijn van het antwoord dat men geeft op de tweeledige vraag: moet aansluiting bij het verleden of bij het heden gezocht of begunstigd worden, of, minder scherp, hoe is het respectieve aandeel van het ene en van het andere af te wegen? Als we in de eerste plaats uitgaan van de taal van heden, dan zullen ons als taaloudheden in overgeleverde straatnamen vaak woorden treffen die niet meer bestaan of, wat hetzelfde is, die we niet meer verstaan. Niemand vindt daar graten in, daarvoor zijn het eigennamen, die hoeven niets te betekenen. Maar het

kan zich ook voordoen dat ze woorden uit de huidige levende taal in een andere dan de normale vorm bevatten (*Torfsbrug, A.*), en dat zou een overnauwgezet zuiveraar wel eens het voorhoofd kunnen doen fronsen. Dan moet hij maar bedenken dat dat niet anders is dan wat we in de zgn. versteende vormen in staande uitdrukkingen opmerken (*op de been, een pak slaag*): ze hebben zich in bepaald verband losgemaakt van de regel („geïsoleerd”), en zijn van dan af achtergebleven op de regelmatige ontwikkeling, maar maken evenzeer het verdere leven van de taal mee. Niet méér dan iemand in het algemeen er aan zal denken die erkende achterblijvers weer in het gelid te dringen, komt het ons toe afwijkingen van hetzelfde slag in straatnamen naar de heersende taalgewoonten te verplooiën. Beperkt evenwel de afwijking zich niet tot het alleenstaand geval, waarin ze zich voor ieder als zodanig laat kennen, maar strekt ze zich min of meer stelselmatig uit tot àl de gelijkaardige gevallen, m.a.w. wordt bewust of onbewust een afwijkende régel ingevoerd of althans de geldende regel verloochend (*e, ee* in woorden als *hart, haard, sinte* i. pl. v. *sint* vóór heiligennamen), dan eist een waakzamer taalgevoel de aanpassing aan het voor de algemene taal van deze tijd aangenomen gebruik.

Op grond van deze gedachtegang konden en kunnen we ook geen vrede meer nemen met de verouderde spelling van historische gemeente- en straatnamen. Blijkbaar bestond spontaan de strekking, hierin de gewone taalnorm te volgen: de meeste namen van steden o.a. waren al lang vanzelf „modern” gespeld; maar het besef dat het zo hoorde is in de ongunstige tijd niet sterk genoeg geweest om alle plaatsnamen te doen volgen en de strekking tot regel te maken. De verjonging van de spelling, die voor de gemeentenamen sedert enige jaren een gedane zaak is, dringt zich dus ook voor de straatnamen op.

Eén geval is er nu wel waarin een verouderde spelling schijnt te moeten of te mogen worden gehandhaafd. Het gebeurt nl. dat van het eerste lid van zekere straatnamen, waarvan niemand dat zou vermoeden, archiefonderzoek min of meer toevallig doet aan het licht komen dat het oorspronkelijk een familienaam was. Als het werkelijk zo is, want de voorstelling is ook wel in de verbeelding van een minder kritisch beoefenaar van de plaatselijke geschiedenis kunnen ontstaan (*Bogaerdestraat*, *Nosestraat*, A.), dan zullen dat steeds namen van historisch totaal onbelangrijke, sedert eeuwen volkomen vergeten personen zijn, en die namen onderscheiden zich thans voor ons gevoel niet meer van gewone soortnamen, vooral wanneer er gelijkkluidendheid bestaat (*Luypaert*, *Mutsaert*). Dit blijkt ten overvloede uit gelijkaardige gevallen waar de spelling al vanzelf meegegaan is (*Zagermanssteeg*, G.) of de vorm van de naam zich wijzigingen heeft moeten laten welgevallen (*Modenaasteeg* uit *Noddenaeysteeg*, G.). Overigens, zelfs waar de verouderde spelling behouden is, zal ze niet verhinderen dat die ex-familienaam voor zijn homoniem gehouden wordt, zo als o.a. in de tijd van de vertalingen meer dan eens gebleken is (*Mutsaertstraat* = *rue du Fagot*, A.). Ze is niet eigen aan de familienaam, het is de spelling van het grondwoord, in de tijd toen het eerst familienaam en daarna straatnaam is geworden. Het lijkt dus wel ten slotte dat er hier evenmin reden is om dat verouderde letterkleed te behouden, al willen we er ook, waar de zaak vast staat, geen veto op plaatsen. In ieder geval is er geen voldoende grond om aan zulk een vanzelf gemoderniseerde spelling kunstmatig weer het oude uitzicht terug te geven, evenmin als wij daartoe aanleiding zullen vinden bij de reeds vernoemde en dadelijk te keuren grondiger wijzigingen.

Terwijl we zo de verhouding van historische straatnamen

tot de levende taal van deze tijd bespraken, hebben we met het laatste geval (gewezen familienamen in straatnamen) ook al de andere, thans aan de beurt komende verhouding, die van de huidige vorm tot de oorspronkelijke, aangeraakt. De afwijkingen van de eerste soort alleen zijn voor de gewone taalgebruiker — de lever in het heden — waarneembaar en eventueel hinderlijk, die van de tweede bestaan niet voor hem, zolang ze hem niet door de taal- en geschiedvorsers — de kenners van het verleden — zijn onder de ogen gebracht, en ook voor dezen bestaan ze pas als ze op het spoor gekomen zijn. Hoe hebben we ons dan tegenover de afwijkingen van de oorspronkelijke vorm die we ontdekt hebben te gedragen? Om te beginnen zijn straatnamen, samen met alle andere woorden van de taal, in allerlei meer en minder grondige en algemene klankwijzigingen betrokken geworden, wat niet belet heeft dat de taal, hoezeer ook in bijzonderheden er anders uitzien dan vroeger, in haar geheel toch als dezelfde verschijnt. We zijn er al lang aan gewoon in dat alles de te verwachten en niet te vermijden neerslag van natuurlijke ontwikkeling te zien, en denken er bijgevolg ook niet meer aan, iets daarvan ongedaan te willen maken. Maar een straatnaam kan ook — weer zogoed als elk ander woord — zich zo gewijzigd hebben dat hij werkelijk iets anders schijnt te zijn geworden: met de vorm heeft schijnbaar ook de inhoud, de betekenis zich gewijzigd (*Onderstraat* uit *Hongerstraat*, G., *Parijsestraat* uit *Porei-* (uitgespr. *parei*)*straat*, Halle) (5). De historische taalwetenschap, en overigens ook kortweg de historische wetenschap, heeft ons geleerd met deze feiten evenzeer, als met gedane zaken, vrede te nemen. Ze heeft ons geleerd vermeende verbetering te zien als misschien grillige, maar toch natuurlijke groei. Het kan overigens wel eens zoveel als een opzettelijke vermomming zijn, waarvoor goede redenen waren

(*Hoerdochterstraat* tot *Huurdochterstr.*, G.). We matigen ons dan ook niet meer het recht aan en beelden ons niet meer in de macht te hebben om eigengereid in te grijpen in de nimmer stilstaande ontwikkeling waarvan ze de onontwikkeldbare gevolgen zijn. Alleen de liefhebbende en daardoor licht liefhebberende beoefenaar van de plaatselijke geschiedenis — kenner van en lever in het verleden — vleit zich soms nog met de illusie het voorbijganger als iets blijvends in de stroom van het gebeuren te kunnen vastheien (6). Dat voorbijganger, zgz. oorspronkelijke, is overigens vaak niet meer dan een luchtspiegeling, die oudere geleerden, in hun streven om een naar hun mening afgedwaald woord weer in het rechte spoor te brengen, meer dan eens zelf, en de goede gemeente met hen, op een dwaalspoor heeft gelokt (7). In zaken van praktisch beleid, waartoe ook de straatnaamgeving behoort, zal het steeds veiliger zijn, zolang de waarneming van het heden ons vastheid geeft, die niet te willen zoeken in onze noodzakelijk wankele kennis van het verleden.

Laat gezonde historische zin ons dus, hier als elders, het gezag van de spraakmakende gemeente als opperst beslissend erkennen, dan doen we dat toch niet blind en kritiekloos. Er kunnen wijzigingen tot stand zijn gekomen, waarvoor slechts een gedeelte van die gemeente, en niet juist het toongevende, verantwoordelijk is, of waar ze zich slechts „in de wandeling” in vermeit. Naamverdraaiingen, die uit de niet geletterde onderlaag opduiken of die de bovenlaag zich voor de grap veroorlooft (*Macaronistraat* voor *Marconistraat*, A.), beknottingen in de radde gesprektaal aangebracht (*P. C.* voor *P. C. Hooftstraat*, Am.), *Génestetstraat* (met klemtoon op de 2e lettergreep) voor *De Génestetstraat*, Enschede (8), bijnamen, die straten zogoed als personen kunnen krijgen, dat alles blijft beperkt tot het gesproken gebruik in de

kringen en in de omstandigheden die er het leven aan hebben gegeven, en komt niet in aanmerking voor officiële schriftelijke bekrachtiging. Wel zullen we verder (blz. 168) uit de mishandeling van moeilijk te hanteren officiële benamingen praktische aanwijzingen kunnen afleiden aangaande wat van overheidswege in acht te nemen is om ze voor iedereen en in alle omstandigheden praktisch bruikbaar te maken. Maar ook alleen in zijn geschreven gedaante kan een naam ontspoord zijn. Dan hebben we te doen met werkelijk te wraken afwijkingen die uit de pen van taalvervreemde skribenten gevloeid zijn : gevolgen van onkunde of slordigheid (*Borgval* voor *Borgwal*, Br.), aanpassing om de vertaling te vergemakkelijken of gewoon hervertaling ; bureaucratische systematiseerzucht is er zeker ook niet vreemd aan. Zelfs heel nieuwe namen kunnen zo ontstaan en onrechtmatig de echte namen de plaats betwisten : vele straten bv. worden op het papier reeksgewijze naar een naburige stad benoemd, die in de volksmond vanouds een andere en eigener betiteling hebben (*Hasselsche*, *Sint-Truiderstraat* en *-poort* naast *Hemeligen-*, *Kruisstr.* en *-p.*, Tg.). Vooral de Franse vertaling maakte graag gebruik van dat cliché, wat dan vaak weer aanleiding gaf tot verkeerde hervertaling : *Dampoort* = *Porte d'Anvers* = *Antwerpsche poort*, G. Ook dat alles heeft geen recht van bestaan en moet (tevens om zuiver praktische redenen) het veld ruimen voor het overgeërfdde nog levende volkseigene.

Een enigszins aparte plaats neemt nochtans in dit verband Brussel in, waar heel wat oude benamingen een soms nogal ver gaande gedaanteverwisseling ondergaan hebben (*Wildewoudstraat* uit *Wildé Wouterstraat*). Het zal in de meeste gevallen wel niet meer uit te maken zijn in hoever regelmatige ontwikkeling in de volksmond of willekeurige verhaspeling door bureaucraten onder invloed of ten grieve

van het Frans in het spel is. De eerste kan nog nauwelijks als bestaande geacht worden en haar traditie is bijgevolg moeilijk te achterhalen, maar zeker is de schuld van de laatste groter dan in enige andere Nederlandse stad in België (alleen in Frankrijk kan het erger zijn). Intussen is thans de toestand zo dat, voor zover we ons van Vlaamse namen voor Brusselse straten bedienen, het in de regel die zijn die ons officieel worden voorgehouden. Is dat dan feitelijk het algemene en enige gebruik van onze tijd geworden, dan lijkt het ook in overeenstemming met het hierboven betoogde, de namen maar in die vorm te laten, onder voorbehoud van eventuele verbeteringen volgens onze overige aanwijzingen.

De lotgevallen van een historische straatnaam te Tongeren, die zowat alles doorge- maakt heeft wat we hiervoor besproken hebben, kunnen misschien tot een geschikte illustratie en afsluiting dienen van het daar vooruitgezette. In de mondelinge omgang aldaar luidt die naam *Kulverstroëet* (*u* = ongeveer Frans *œu*, Duits *ö*); in het Nederlands omgezet zou dat *Kervelstraat* zijn, en zo wordt het ook verstaan, maar de officiële vorm was tot voor ettelijke jaren *Korvenstraat* (in de Franse vertaling : *rue des Paniers*). Moest deze laatste nu zonder meer plaats maken voor de eerste in zijn Nederlandse gedaante, m.a.w. moest de *Korvenstraat* voortaan *Kervelstraat* heten? Historisch onderzoek had als oorspronkelijke vorm *Corverstraat* gevonden, dat, als het een zin had, Mandemakerstraat kon betekenen of betekend hebben, maar, misschien wel door dat het, zo of anders, niet meer verstaan werd, mondeling was samengevallen met *Kervelstraat* en schriftelijk geworden tot *Korvenstraat*. Wilde men nu niet zich dom houden, en maar vrede nemen met het nu eenmaal bestaande officiële *Korvenstraat*, dan scheen het voor de hand te liggen, na afwijzing van *Korvenstraa*

als burokratische verhaspeling en van *Kervelstraat* als dialektische vervorming, tot de oorspronkelijke vorm, in verjongde spelling, *Korverstraat*, terug te keren. Maar uit het historisch onderzoek was verder gebleken dat de straat niet naar een of alle mandemakers, maar naar een zekere *Corver* benoemd was, en op grond daarvan is de officiële naam thans, afwijkend van wat wij met betrekking tot gewezen familienamen in straatnamen voorhouden, *Corverstraat*.

Op het stuk van de taalvorm vertonen de nieuwe straatnamen, gemaakt in een tijd van taalverbastering en tweetaligheid, voor hun deel in het klein een beeld van wat het Nederlands in zijn geheel in het België van de 19e eeuw geworden was, een beeld van ontredde en verwildering. Werden de namen niet welbewust in het Frans „ontworpen” en dan om vredes wil maar zo goed en zo kwaad als het ging in het Nederlands vertaald — of niet eens vertaald (*Coupure*, G., Brugge, *Perceestraat*, Hs.) —, dan werden ze toch veelal naar Frans model gedacht en uitgedrukt. De positieve zorg om de taalvorm beperkte zich al te vaak tot het inacht nemen (niet zonder ontsporingen) van de elementaire eisen van spelling en schrijfwijze, — en het woekeren van mislukte vertalingen en willekeurige smeedsels in woordkeus en woordverbinding toont aan, dat in veel gevallen het besef van een Nederlandse of ook maar Vlaamse taalstandaard niet of nauwelijks meesprak. Het ontbreken van dat besef bracht tevens mee dat te veel opgenomen werd, dat een ontwikkelder taalgevoel ons thans als gewestelijk of verouderd doet beschouwen. Dat is nu wel de toestand op zijn zwartst gezien : niet overal is het er even erg mee gesteld en in de tijd zijn we ook over het ergste heen. Toch zullen onze moderne straatnamen zich een stelselmatige en grondige herziening moeten laten welgevallen : de nadere uitwerking

en motivering daarvan leiden we af (blz. 177) uit het onderzoek naar de plaats van de straatnamen in het levende taalorganisme.

2. Wat de begripsinhoud betreft, is het verschil ten ongunste van de nieuwe namen niet meer een gevolg van de aan ons land eigen taaltoestanden, maar wel rechtstreeks van de overal veranderde wijze van ontstaan. De oude namen, meer spel dan werk van de taalgemeenschap in haar geheel, zijn ongezoekt ingegeven door een of andere kenmerkende biezonderheid die iedereen trof, of althans voor iedereen waarneembaar was : de *Groenstraat* was een groene straat (9), *Beek* lag aan een beek, *Berg* op een berg. De betekenis van die sprekende namen is nu wel in veel, misschien in de meeste gevallen verduisterd, en niet altijd kan de wetenschappelijke taal- en geschiedvorsing die getuigen uit het verleden de spraak teruggeven. Dan gaat het volksvernuft wel eens aan het werk, en doet de naam geweld aan (*Kammerstraat* = Brouwerstraat wordt *Kammenstraat*, A.) of denkt er in ernst of in scherts een vertelseltje op uit („Handwerpen”) (10) om zin te geven aan wat geen of geen bevredigende zin meer had. Soms past de naam niet meer op het benoemde, en dan komt het zogezegd-beterwetenden niet toe hem bewust terecht te brengen : als een *Steenweg* geen steenweg meer, maar een kiezelweg is, zullen we hem, zolang het geen praktische bezwaren oplevert (blz. 170), ook maar ambtelijk laten heten zoals hij het nog altijd in de volksmond doet. Al of niet, juist of verkeerd verstaan, iets of niets betekenend, toepasselijk op het benoemde of niet, steeds blijven al die namen zoveel verschillende woorden, die door klank en beeld rijkdom en afwisseling in de taal brengen, en als zodanig in ere te houden zijn.

Daartegenover doen in hun geheel genomen de nieuwe namen, waartoe de grote meerderheid van de straat-

namen behoort, als minderwaardig vervanggoed aan (11). Als jongere missen ze natuurlijk dat onbepaalbare en onachterhaalbare dat men in de oudere vindt of meent te vinden, en dat we, als behorend tot het gebied van de persoonlijke smaak, liever niet te veel gewicht in de schaal zullen laten leggen; maar, als uitkomst van een opdracht aan het daartoe aangestelde deel van de gemeenschap, vertonen ze bovendien alle tekenen van opzettelijkheid en stelselmatigheid, vijanden van oorspronkelijkheid en afwisseling; en hoe talrijker de te geven namen worden (en dat worden ze nog steeds), hoe hopelozener de taak. Aan die talloze op elkaar gelijkende nieuwe straten, die in onverzwakt tempo na elkaar „geopend” werden, was onmogelijk telkens nog iets eigens en kenmerkends te ontdekken. Het vroeger natuurlijk verband tussen naam en plaats werd thans meestal zuiver kunstmatig, korter en juister: vroeger was er verband, thans is er géén meer. De straatnaamgeving moest in het willekeurige vervallen, ja de willekeur als stelregel aannemen, — tenzij men in vertwijfeling er het bijltje maar bij neergooide en, mede door praktische eisen gedrongen (blz. 170), oversloeg naar de opperste maar blinde regelmaat van het nummer.

Intussen hebben, waar men nog bij de naamgeving gebleven is, de vrije (ofschoon opgelegde) beschikking er over, zowel als de radeloosheid tegenover het onafzienbare van de taak, op wegen gelokt en naar uitwegen gedrongen, die aanleiding tot uitdrukkelijke bekeuring geven. De 19e eeuw, die o. a. ook de eeuw van de volksopvoeding en de volksontwikkeling is geweest, heeft de straatnaamgeving aan dit tweeledige edele doel dienstbaar gemaakt. Tot lering en stichting van de goede gemeente kwamen de namen van behartenswaardige begrippen en kennenswaardige dingen, en van gedenkenswaardige personen en gebeurtenissen op de straathoeken te prijken. Tegen dat

gebruik op zich zelf, dat tevens een uitkomst was, kan niets ingebracht worden, wel tegen de uitwassen ervan. Verder zal blijken (blz. 171) hoe de onderscheidingsmogelijkheid er door in het gedrang komt, hier gaat het alleen om de namen als zodanig. De gevallen, waarin de persoon werkelijk belangrijker is dan de straat die naar hem genoemd is, maken de talloze andere niet goed, waarin te vergeefs wordt getracht met de naam van de straat de persoon voor een onafwendbare vergetelheid te redden. Gehele stadsge- deelten krijgen daardoor het troosteloze uitzicht van een bevolkingsregister, min (voor de ingewijde) de gelijkgezind- heid, die dit dokument krachtens zijn aard eigen is (12). Niet beter is het gesteld met de al te talrijke straatnamen, uitgedacht met allerlei plechtige en geleerde woorden voor „hogere”, bovenzinnelijke begrippen en zeldzame dingen uit de drie natuurrijken. Op onze Nederlandse bezonnen- heid en werkelijkheidszin maken die heel gauw de indruk van grootsprakigheid en aanstellerij en gezochtheid. Kan de eerste van de hier gewraakte afdwalingen in hoofdzaak beschouwd worden als een uitvloeisel van onze eigen uit- detijdse kleinstedsheid, dan hebben aan de tweede zeker wel de invloed en het voorbeeld van onze zich graag aan woorden te goed doende zuiderburen voor een aanzienlijk deel schuld. Een naam kan dus zuiver taalkundig, naar de letter van woordenboek en spraakkunst, onberispelijk zijn, en toch de taalgevoelige onbevredigd laten : de kri- tiek slaat dan niet meer op het handtastelijke gebied van de stof, maar op het ijlere en edelere van de geest. De minderheid die zich bewust rekenschap geeft van dat onderscheid is in het belang van allen te ontzien.

3. De verschillende tijd en wijze van ontstaan weerspie- gelen zich ook in de respektieve bruikbaarheid van de twee groepen. Gemeente- en straatnamen moeten in de eerste plaats geschikt zijn voor het mondeling gebruik

door de gewone burger in de dagelijkse ongedwongen omgang. De oude namen, door het volk voor het volk gemaakt, in de mondelinge omgang voor de mondelinge omgang ontstaan, beantwoorden van zelf aan die eis, wat bewezen wordt door hun onvergankelijke levensvatbaarheid. De nieuwe benamingen, door ambtenaren, vaak onder Franse invloed of naar Frans model langs de omweg van het woordenboek op het papier ter wereld gebracht, tonen, door de moeilijkheid waarmee ze in veel gevallen ingang vinden, dat ze ook op het stuk van de bruikbaarheid ten achter staan: op het stadhuis geboren, zijn en blijven het stadhuiswoorden. De onaannemelijkheid van een naam kan zowel aan begripsinhoud en woordkeus als aan taalvorm en klankverhoudingen liggen. Men kan hem, omdat hij te gezocht, te aanstellerig, te omslachtig is of lijkt, niet zegbaar vinden, men kan hem, omdat hij niet vloeiend, niet welluidend genoeg is, niet of moeilijk uitspreekbaar vinden. De Nederlandssprekende heeft zò al een wel wat te ver gedreven afkeer voor al wat in de taal maar enigszins buiten de dagelijkse omgang valt. In ons land, waar het dialekt nog voor de allermeeften de omgangstaal is, wordt het gebied van het bruikbare dan nog heel wat enger. Dat is een van de omstandigheden die de verbreiding van de Franse straatbenamingen begunstigd hebben, want voor werkelijke of vermeende stijfheid van zijn eigen taal redt zich de Nederlander (van het Z. en van het N.) in het Frans. Wie taalleidend of taalvormend werk op zich neemt, en daartoe behoort de straatnaamgeving, zal dan ook, in wat hij voor het algemeen gebruik voorstelt, met deze laatste, schijnbaar zuiver praktische, zelfs opportunistische, maar niettemin tevens esthetische eis rekening houden.

Namen zo van straten als gemeenten moeten bovendien geschikt zijn voor het mondeling en schriftelijk gebruik van wat door de deelhebbers als de beschaafde omgang

wordt bestempeld : als ze in de wereld willen opgenomen worden moeten ze ook hun fatsoen weten te houden. Zo gezien kan het de volksnaamgeving wel eens zijn die aan het korte eind trekt. Maar moeilijkheden in verband met ambtelijke erkenning zal dat niet opleveren. Benamingen uit de oude tijd, die latere geslachten onbetamelijk of onsierlijk vinden, zijn al, eer iemand er zich rekenschap van geeft, losgelaten of aangepast : *Hoerdochterstraat* (blz. 161) is vanzelf *Huurdochterstraat* geworden ; met de *Vuil-* en *Slijk-* en ... *straten* zijn ook de namen verdwenen. En van onbewimpelde typering, die zich in de mondelinge omgang van een landelijke bevolking kunnen handhaven, zal het gevoel zelfs van de minst beschaafde uitmaken of die geschikt zijn om op een naambord te prijken of niet. Er lijkt meer grond te zijn om op dit stuk voor overdrijving dan voor toegevendheid te waarschuwen. Kleinsteedse preutsheid, die *Godscheid* (Hs.) tot *Godsheid* ompelt, zoekt het te ver (13), en dorpsgeletterden, die *Tramstraat* „deftiger” vinden dan *Klapstraat*, verstoten eenvoudige maar tekenende benamingen van eigen bodem voor stijve en kleurloze boekwoorden.

4. Alle naamgeving moet ten slotte aan zekere doelmatigheidseisen voldoen. Een naam is er om zich zelf, om het genot van de vinding, maar ook voor iets anders, ter erkenning van het genaamde en ter onderkenning van het gelijksoortige. Bij de oude namen kwamen in het kader van de bescheidener tijdsnoodwendigheden nut ende genoeg beide ongedwongen tot hun recht. Dubbelnamigheid (twee namen voor één plaats) hoefde niet onverbiddelijk geweerd te worden, en waar gelijknamigheid (twee plaatsen met één naam) hinderde konden meer of minder geijkte bijvoegingen (*kort, lang — klein, groot — oud, nieuw*) het kwaad verhelpen. Maar die „gezapige”, a.h.w. stelselloze werkwijze werd achterhaald

door de omvattender en dwingender eisen van de moderne tijd, die de overheid verplichtten de zaak in handen te namen. Vastheid en duidelijkheid (enkel-zinnigheid) werden nu eerst recht het eerste en grootste gebod. Het praktische trad meer en meer op de voorgrond, als het de fantasie, die er overigens al het hoofd bij verloren had (blz. 166), niet totaal verdrong. Voor zover het de huizen (en in allerlei gevallen de personen) betreft, is de naam officieel al door het nummer vervangen; voor de straten is het nummer op weg, en niet alleen over de Oceaan (14). Waar de naam zich gehandhaafd heeft wordt hij in vaste modellen aan de lopende band afgeleverd. Wat de nieuwe naamgeving dus voor kan hebben op de oude in zake praktische eisen, dat heeft ze verkregen ten koste van die we de ideële genoemd hebben.

Daarom gaat nochtans ten aanzien van de doelmatigheid ook de moderne naamgeving niet heel vrij uit. Het is onbetwistbaar dat gelijkheid of gelijkendheid van naburige namen in een en dezelfde of in verschillende aaneengegroeide gemeenten een oorzaak van moeilijkheden is, die schijnbaar alleen, maar dan ook radikaal, door opheffing of wijziging van een van die namen te verhelpen zijn. Toch worden misschien wel die moeilijkheden overschat, ofwel is het middel, zo niet erger, dan toch even erg als de kwaal. In de wereldsteden Londen, Parijs, Berlijn met hun onmiddellijke omgeving, vinden we zonder veel zoeken reeksen van namen die in het eerste, en dikwijls ook in het tweede lid (dus volkomen) gelijk zijn; te Kopenhagen is de toestand zo, dat hij de vreemdeling onmiddellijk treft en hem juist daardoor al op zijn hoede doet zijn (15). Als daar overal in zulke hele of halve gelijknamigheid berust wordt, dan is dat zeker gedeeltelijk omdat herdoping van een van de naamgenoten de gelijknamigheid wel opheft, maar alleen om ze, althans tijdelijk, voor dubbelnamigheid te

laten plaats maken. Bij ons wordt, waar men niet wenst te berusten, te uitsluitend naar het doortastende en toch niet afdoende middel van de naamvervanging gegrepen. Er is een andere uitkomst waarvan in de grote steden van ons land, afwijkend van het buitenland, onvoldoende partij getrokken wordt : het steeds laten volgen, in adressen, van de stadsnaam door aanvullende aanwijzingen als stads-gedeelte, postdistrikt (*Amsterdam-Sloterdijk, London E.C. 2, Paris XIVe*), die verwarring voorkomen en het vinden vergemakkelijken. Maar hiervoor is stelselmatigheid en consequentie nodig, waarin de overheden dienen voor te gaan, en dat laat te wensen over (*Brussel I, II = gemeente, Brussel 3, 4 = post*).

Wordt er dus al zo weinig doeltreffend ingegaan tegen bestaande gelijknamigheid of tegen de nadelen ervan, dan is het niet te verwonderen dat we ook niet altijd het gewenste doorzicht aan de dag gelegd vinden om het euvel te voorkomen bij het toekennen van nieuwe namen. Men zal er zich voor hoeden tweemaal dezelfde naam te geven (tenzij men onderscheidt *Eerste en Tweede Constantijn Huygensstraat, Am., Eerste en Tweede Broeksteeg, ST.*), maar praktisch doet men het toch, als men verschillende straten met gelijke of gelijkende familienamen versiert, die in de omgang niet altijd voldoende door de voornamen uit elkander gehouden worden (talrijke voorbeelden hiervan te Brussel). Overigens kunnen ook allerlei andere, door klank of betekenis verwante woorden (*Vooruitgang- en Vooruitzichtstraat, Weldadigheid- en Liefdadigheidstraat, Onderwijs- en Onderrichtstraat, Br.*) de wandelaar, en niet slechts de minder geletterde, van de wijs brengen. Als hiervoor de moeilijkheid weer in de eerste plaats te Brussel bestaat, ten minste voor wie zich aan de Nederlandse benamingen wil houden, dan is het omdat blijkbaar alleen de Franse van overheidswege gekeurd worden en de Neder-

landse overgelaten aan de wisselvalligheid van de vertaling, die dan wel eens averechts uitkomt (*rue de l'Enseignement* = *Onderrichtstraat*, *rue de l'Instruction* = *Onderwijsstraat*). Dat een straat officieel twee namen heeft, zal men wel nergens bevinden, maar wel dat dezelfde naam onder verschillende vormen verschijnt (*Charleroi(sche) steenweg*, *steenweg op, van, naar Charleroi*, Br.). Dat kan gewoon het gevolg zijn van administratieve onachtzaamheid en slordigheid, of ook van gebrek aan verstandhouding tussen onderscheiden bestuurstukken (in dezelfde gemeente), of gemeentebesturen (in verschillende aan elkander grenzende gemeenten), het alles meestal zelf gevolg of nasleep van de voorrang van het Frans en het achternakomen van het Nederlands, niet alleen te Brussel. Het is duidelijk dat zo'n voorbeeld van zorgeloosheid, door de overheid aan het publiek gegeven, niet alleen stoffelijke, maar tevens zedelijke nadelen heeft, — waardoor de straatnaamgeving ten slotte ook nog een ethische kant krijgt. Voor het Vlaamse publiek komt er het onaangename gevoel bij, dat Vlaamse straatnamen aan hogerhand beschouwd worden als iets dat geen zorg waard is, waar men zich maar van afmaakt.

C. Vervanging en Herstel

Uit de zo pas afgesloten balans blijkt, zouden we kunnen zeggen, op verpletterende wijze het overwicht van de historische en volksaardige benamingen op de moderne en officiële. Voelden we dat al, zonder daar goed rekenschap van te kunnen geven, dan zijn we door die beschouwingen in staat gesteld het te beredeneren, en zo de houding te bepalen en te staven en uit te werken, die we respektief tegenover de overgeleverde en de nieuw aangemaakte straatnamen hebben aan te nemen. Maar ook ten opzichte van

de naamvervanging, en de dubbelnamigheid waar ze in kan zijn blijven steken, weten we thans duidelijk wat te denken en wat te doen. Waar de vervanging het werk is van willekeurig ambtelijk ingrijpen kunnen we niet anders dan het nu eenmaal gebeurde betreuren, en de wens uiten dat daar in de toekomst zou van afgezien worden. In de regel schijnt er zonder enig oog voor mogelijke idëele en ook praktische bezwaren gehandeld te zijn. In vele gevallen hebben alzo goedgetroffen en goedbewaarde vonden node-loos moeten verdwijnen voor uit de lucht gegrepen, vaak nietszeggende bedenksels, en in alle blijft het naast elkaar bestaan van oud en nieuw jaren lang, misschien voor goed, een bron van misverstand en verwarring. Vooral de (onbekende-)heldenverering op de straathoeken, die van een uitkomst (blz. 167) een plaag is geworden, heeft daartoe gedrongen : nieuw aangelegde verkeersaders werden er blijkbaar voor versmaad, of waren er nóg niet talrijk en vlug genoeg voor beschikbaar. Een bestaande naam zou alleen mogen opgeheven worden als hij zelf daar aanleiding toe geeft, en hoe meer waarde de naam op zich zelf heeft, hoe zwaarder die aanleiding moet wegen. De enige werkelijk steekhoudende redenen hebben we gevonden in het voorkomen van gelijke of gelijkende, en in het bezwaar tegen „onfijne” benamingen, beide ook reeds gewogen en tot hun juiste betekenis teruggebracht (blz. 170 en 169).

Maar we kunnen meer dan waarschuwen tegen herhaling van de fout ; ook het reeds gebeurde is soms nog goed te maken. De oude straten die van de plattegronden van onze steden weggevlakt zijn, zijn het onherroepelijk, maar de oude namen van straten die officieel verworpen werden leven vaak nog op de lippen van de inwoners, en kunnen zich nog op het recht van de eerstbezittende beroepen om hun plaats weer in te nemen. Zonder te willen doen verrijzen wat goed en wel dood is, mogen en moeten we toch

nagaan in hoeverre de nog levende, maar officieel verloochende oude benamingen in al hun rechten kunnen hersteld worden. Het is ook praktisch het afdoendste middel om een einde te maken aan de verwarring die het gevolg is van de dubbelnamigheid.

II. LEVENDE STRAATNAMEN

De schakering van de oorspronkelijk eensoortige massa die gemeente- en straatnamen in zich besloot, tot twee chronologische lagen waarin de twee groepen in ongelijke, bijna omgekeerde verhouding vertegenwoordigd zijn, kunnen we beschouwen als het gevolg van de inwerking van buitenliggende omstandigheden op de taalontwikkeling. Ze heeft ons de weg gewezen voor de respectieve waardering en behandeling van gemeente- en straatnamen en, doordat ze feitelijk alleen bij de laatste is door te voeren, ons laten inzien dat slechts een gedeelte van de straatnamen, weliswaar het grootste, anders en later ontstaan, en bijgevolg anders te beoordelen en te behandelen is dan de gemeentenamen. Die chronologische, a.h.w. horizontale schifting tussen oude en nieuwe namen wordt gekruist door een verticale splitsing tussen gemeente- en straatnamen als zodanig, die een veel kleiner ontoewijsbaar overschot laat, zodat de overgrote meerderheid, om niet te zeggen de algeheelheid van de straatnamen duidelijk tegenover de gemeentenamen komt te staan. Het zichtbare, juist zichtbaarste teken er van hebben we hiervóór gevonden in de al of niet samenstelling met *straat* of een zinverwant woord (blz. 152). Die splitsing nu schijnt meer een zuiver inwendige aangelegenheid van de taalhuishouding te zijn, en wel zoveel als de neerslag van de verschillende verhouding van gemeente- en straatnamen tot de taal als geheel, van hun verschillende rol in het taalleven. Een nadere beschouwing

ook van die verhouding en van die rol, een proeve van inwendige geschiedenis van gemeentee en straatnamen na de uitwendige, zal er toe bijdragen het reeds verkregen inzicht af te ronden en de reeds erkende weg nog duidelijker en veiliger voor ons af te tekenen.

Gemeente- en straatnamen werden blijkbaar, zoals we ook reeds zagen (blz. 152), in de aanvang (zolang gemeente en straat zelf niet duidelijk onderscheiden waren) niet bewust uit elkander gehouden. Voor de ene als voor de andere behielp men zich zonder meer met de naam van de plaats waar ze ontstonden, en de ene als de andere kon *Meer*, *Berg*, *Treurenberg*, *Beek*, *Molenbeek* heten. De gemeenten waren intussen al, in hun geheel genomen, ouder, en hun aantal na een zekere tijd zogoed als niet meer voor uitbreiding vatbaar. Als gevolg daarvan konden de namen eerder en gemakkelijker tot ondoorzichtige, zinloze woorden, willekeurige betitelingen, kort gezegd, werkelijke eigennamen verstarren, en a.h.w. een afgestorven, schoon niet afgeworpen lid van het taallichaam worden. De grote meerderheid van de straten daarentegen, vooral van de gaandeweg opzettelijk aangelegde, was jonger en hun aantal zou ononderbroken blijven aangroeien. Het primitieve, in zekere zin improviserende procedee waarnaar de oudste namen gevormd werden kon aldra niet meer volstaan, toen er steeds nieuwe te bedenken vielen en er stelselmatig werk van moest gemaakt worden. Het bleek nodig er een vaste, gemakkelijk toe te passen formule op te vinden : een straat werd dan maar *straat* genoemd met een onderscheidende bijvoeging (*Nieuwstraat*). De improviserende dichterlijke overdracht had plaats gemaakt voor de ontledendé zakelijke omschrijving, en de zich steeds vermeerderende samenkoppelingen (*Nieuwstraat*) en samenstellingen (*Kerkstraat*) die zo ontstonden, hadden en hielden

veel meer van zinrijke aanduidingen dan van zinloze namen : ze kunnen nog nauwelijks tot de eigennamen gerekend worden. Zo is de straatnaamgeving een steeds levende verrichting in het taalleven gebleven, behorend tot het gebied en onderworpen aan de wetten van de woordvorming.

Straatnamen, oude zowel als nieuwe, zijn t h a n s iets anders dan gemeentenamen, zijnde de eerste meer als soortnamen, de tweede meer als eigennamen te beschouwen en te behandelen. Andere uiterlijke tekenen van dat onderscheid zijn bij de eerste (buiten de doorzichtige vorming), dat ze het lidwoord nodig hebben en dat ze kunnen vertaald worden, beide hoge uitzondering bij de tweede (16). Dat eigen karakter van de straatnamen zien we verscherpt sedert hun aanmaak een administratieve aangelegenheid is geworden. De moderne officiële benamingen zijn uitsluitend samenstellingen volgens de bekende formule die zelfs bij gelegenheid aan overgeleverde benamingen opgedrongen wordt : waar het volk *de Beek*, *de Munt* zegt luidt het ambtelijk *Beekstraat* (Hs.), *Muntstraat* (Ms.), — maar het volk verhaalt dat op de „heren” als het van de *Albert Cuyp* (zonder *straat*, Am.) (17) spreekt. Gemeentenamen en met hen een kleine minderheid van de oudste straatnamen werden dus als ware eigennamen met recht en reden door ons aan hun lot overgelaten ; de hier ontwikkelde zuiver taalkundige, zowel als de vroeger ontmoete algemeen historische gronden sterken ons in die houding. Als lang geleden geslagen, maar nog steeds gangbare penningen, worden ze te goeder trouw overgenomen en alleen even opgepoetst verder gegeven. Heel anders mogen en moeten we ons gedragen tegenover de grote massa van oude en nieuwe straatnamen (en wel van de algeheelheid van de nieuwe), die uit de min of meer besloten afdeling van de eigennamen in het grote gemeenschappelijke gebied van de gewone

levende taal zijn terechtgekomen. Het zullen zogoed als steeds gemakkelijk uiteen te nemen woordverbindingen zijn, die iedere taalgebruiker nog iets zeggen en vaak dat wat ze willen zeggen (*Leuvensche, Station-, Consciencestraat*). De meeste bestanddelen van de straatnamen zijn naar vorm en betekenis in de algemeen gebruikelijke taal van onze tijd terug te vinden en naar de thans geldende regels van de woordvorming samengevoegd. Straatnamen als (*de*) *Station-, Kerk-, School-, Brugstraat* onderscheiden zich naar de vorm, en als ze werkelijk iets met een station enz. te maken hebben, ook naar de betekenis in niets van samenstellingen als (*het*) *goederenstation*, (*de*) *vakschool*, (*de*) *gasfabriek*, enz. : de eerste zijn nauwelijks méér eigennaam dan de tweede en de tweede nauwelijks minder dan de eerste (18).

Zo is de straatnaamgeving, ofschoon een eigen plaats innemend, midden in de levende taal komen te staan, wordt ze in zekere zin een taal op zich zelf, in zover ze, als andere takken van de menselijke bedrijvigheid, er haar eigen vaktaal of terminologie op nahoudt en zelfs op zekere punten haar eigen regels volgt. Tot die vaktaal behoren (in oude en nieuwe straatnamen) niet alleen rechtstreeks de namen van allerlei verkeerswegen en -ruimten (straat, laan, plein, markt, poort, enz.) als tweede lid van de samenstelling, maar ook middellijk wat aan andere terminologieën ontleend wordt voor het eerste lid : namen van openbare inrichtingen en instellingen, historische gebeurtenissen, aardrijkskundige feiten, enz. ; er toe behoren ook bepaalde typen van woordverbindingen als *Leuvensche straat, Consciencestraat*, en de daarbij in acht genomen regels, als b.v. aangaande het al of niet aaneenschrijven. In iedere vaktaal zijn eenheid en vastheid bestaansvereisten waardoor ze haar eigen doel bereikt en bijdraagt tot de opbouw van de algemene taal. Zo neemt de straatnaamgeving niet alleen deel aan het taalleven maar krijgt

er ook een aktieve rol in. Door haar openbaar en ambtelijk karakter gaat van haar een niet te onderschatten invloed uit op de verfijning van het taalgevoel en de verspreiding van de beschaafde taal in ruimer kring. Ze zal dus het voorwerp zijn (en had dat steeds moeten zijn) van biezondere zorg wat de taal betreft. Daarvoor zullen we, zoals we de laatste jaren stelselmatig ook op andere gebieden hebben leren doen, ons uitsluitend op het standpunt van het levend algemeen Nederlands van deze tijd plaatsen. Dat wil zeggen dat we als richtsnoer zullen nemen het Nederlands, zoals het zich zelfheerlijk als gelijke van de andere moderne kultuurtalen in Nederland ontwikkeld heeft, en niet zoals tot hertoe in België getracht is het kunstmatig met behulp van veel woordenboeken uit het Frans af te leiden.

Straatnamen zijn dus in alle opzichten nauwer dan gemeentenamen met de taal als levend verschijnsel verbonden en dienen bijgevolg, waar ze het niet van zelf doen, ook uitdrukkelijker de wetten van de levende taal te volgen. Een remmende faktor in dat proces van meegaan met de levende taal, als dat tevens opgaan in de algemene taal betekent, ligt nu wel in het plaatselijke, dat uit de aard van de zaak aan plaatsnamen eigen is. Als het waar is dat geen taaleenheid zonder een zekere gewestelijke speelruimte denkbaar en bestaanbaar is, dan geldt dat zeker bij uitstek voor zover het de straatnamen betreft, die op zijn allerengst met plaats en streek waar ze ontstaan zijn en leven verbonden blijven : heeft Zuid-Duitsland zijn *Gasse*, Zuid-Frankrijk zijn *cours*, dan zullen we er ons voor hoeden Zuid-Nederland zijn *steenweg* te misgunnen. Straatnamen, zogoed als gemeentenamen, zijn voor het grootste gedeelte in de grond niets anders dan meer of minder duidelijk erkensbare dialectwoorden, die meer of minder pasklaar in de algemene taal opgenomen zijn of worden. Die mate van aanpassing zal in rechtstreekse rede staan tot de

verbreiding van de naam en het gezag van het algemeen beschaafd. We zullen dus verschil vinden volgens belang en ouderdom van de benoemde plaats, en verwachten van gemeentenamen meer toenaderingsgezindheid dan van straatnamen, en van nieuwe namen meer dan van oude, — van straatnamen van een belangrijke stad meer dan van die van een verloren dorpje, en van een overal verspreid levend naamtype meer dan van een overgeleverde alleenstaande benaming. Over het algemeen zal vooral het geschreven worden van een naam de gelijkschakeling meebrengen of alvast in de hand werken. In die geest zullen we bij het herzien van de straatnamen volgens de zich voordoende gevallen meer of minder rekkelijk te werk gaan. Aan wat zich in historische en volksaardige benamingen in afwijkende vorm vastgezet heeft zullen we, in overeenstemming met het hier en hiervoor betoogde, niet raken, maar wat van deze benamingen nog tot de levende taal behoort (naamtypen, woorden) zullen we, in overeenstemming met het betreffende de terminologie gezegde, gelijkmaken. In nieuwe namen, opgekomen in een tijd van groeiend zo niet gevestigd en erkend gezag van de algemene taal, zullen we het afwijkende in keus en vorm van de woorden, dat alleen nog het gevolg is van onkunde of slordigheid, bijwerken, wat hoegenaamd niet uitsluit, dat bij gelegenheid iets plaatselijks met een plaatselijk woord zou bedacht worden („folkloristische” benamingen).

Besluit

Wij hebben er ons reeds bij voorbaat rekenschap van gegeven dat, voor wie zich aan een straatnaamregeling zette, er niet viel aan te denken, als slotsom van zijn werk een lijst voor te leggen die men maar zou hoeven open te slaan om dadelijk en duidelijk het gewenste uitsluitsel te

verkrijgen. Hij moest zich bepalen bij een soort van handleiding. Als nu soms iemand hiervan verwacht had, er voor elk geval dat zĳch kan voordoen klare en afdoende aanwijzingen in te vinden, dan zal hij na de voorgaande uiteenzetting wel toegeven dat ook dat onmogelijk is. Bij een zo onbegrensde, vluchtige massa, die in het ongewisse zweeft tussen middelpuntvliedende en middelpuntzoekende, vooruit- en achteruittrekkende, naar omhoog en naar omlaag strevende krachten, moest er van afgezien worden een spoor te willen banen dat zonder enige aarzeling of afwijking te volgen was. Onze weg zal zeer vaak een middenweg zijn, en dat is nooit de gemakkelijkste. De keuze tussen het gewestelijke en het algemene, het verouderde en het eigentijdse, het dichterlijke en het zakelijke, en onder alle omstandigheden tussen het wenselijke en het mogelijke, kan niet langs de lijnen van een onberispelijke konsekventie geschieden. De thans aanvangende, uit onze theoretische beschouwingen afgeleide praktische aanbevelingen zal men zich dus niet als een strakke regeling mogen voorstellen die men maar werktuiglijk zal hoeven toe te passen, als een receptenlijst waar men zonder hoofdbrekens en tijdverlies het in elke zwaarigheid dienende zal kunnen uithalen, maar veeleer als een vraagbaak die we met oordeel des onderscheids, meer naar de geest dan naar de letter zullen hebben te raadplegen en te volgen.

AANTEKENINGEN

Voor de historische bijzonderheden betreffende gemeente- en straatnamen werden doorlopend geraadpleegd :

- A. CARNOY, *Dictionnaire étymologique du Nom des Communes de Belgique*, 2 d., Leuven 1939 en '40.
 A. HENNE en A. WAUTERS, *Histoire de la Ville de Bruxelles*, 3 d., Brussel 1845 (vooral III : *Description*).

A. VAN LOEY, *Het Suffix -er in Plaatsnamen*, in *Handelingen XVII*, 1943.

J. MANSION, *De voornaamste Bestanddeelen der Vlaamsche Plaatsnamen*, Brussel 1935.

F. PRIMS en M. VERBEECK, *Antwerpsch Straatnamenboek*, Antwerpen 1926.

E. ULRIX en J. PAQUAY, *Glossaire toponymique de la Ville de Tongres*, Tongeren 1908.

J. VERCOULLIE, *De Straatnamen te Gent*, in *Mededeelingen uitg. door de Vla. Top. Vereeniging te Leuven*, VIII, 1932.

A. VINCENT, *Les Noms de Lieux de la Belgique*, Brussel 1927.

De te pas gebrachte eigenaardigheden en afwijkingen in de moderne vorm van de straatnamen zijn, behalve in de gevallen waar het anders aangegeven is, door de schrijver waargenomen.

De namen van gemeenten en straten, en de tekst van het gedeelte *Praktijk* zijn volgens DE VRIES en TE WINKEL gespeld.

Afkortingen : A. = Antwerpen, Am. = Amsterdam, Br. = Brussel, G. = Gent, Hs. = Hasselt, Ms. = Maastricht, ST. = Sint-Truiden, Tg. = Tongeren.

(1) Bewijsstukken voor de aktualiteit van het straatnamen-vraagstuk o. a. in *Mededeel. Vla. Top. Vereen.* VIII (1932), blz. 31 (Leuven) en 79 (Gent). Voor de werkzaamheden van de Kommissie waarop in de *Voorbeschouwing* gezinspeeld wordt zie men de *Verlagen* over 1929, 32, 38, 41 en vlg., telkens in de *Handelingen* van het volgend jaar ; verder J. H. VAN DE WIJER, *De Vlaamsche Gemeentenamen in moderne Spelling*, Leuven-Brussel 1929, en J. LEE-NEN, *De Spelling van de Plaatsnamen in het Belgiese Spoorboek*, *Handelingen VII*, 1933.

(2) *Weg* kan hier nochtans ook de algemenere betekenis *streek* hebben.

(3) Gewoonlijk was het een gehucht, dat onder zijn eigen naam tot gemeente verheven werd : zo is *Outgaarden* van Zittert-Lummen losgemaakt in 1922. Nieuwe namen uit ter plaatse voorhanden bestanddelen : *Zeebrugge* (1907), *Drieslinter*, tot 1911 het gehucht *Op den Dries* onder *Neerlinter*. Een heel nieuwe naam : *Leopoldsburg* (1850).

(4) Een voorbeeld van een in onze tijd ontstane volksbenaming van een gemeente (in de ruime betekenis) : *De Geete*, onder Hoog- lede, dat echter officieel *Sint Jozef* moet heten (E. VLEBERGH en J. PERSYN, *Het Werk van Omer K. de-Laey*, Leuven 1911, I, blz. 5). Een ambtelijke naam uit vroeger tijd : *Nieuwpoort* (12^e eeuw).

(5) Naar een stukje ondertekend Ha. in *Het Laatste Nieuws* van, 26-11-28. Geldt hetzelfde voor de *Parijchestraat* te Leuven?

(6) Voor de behandeling van taaloudheden geldt zogoed als voor die van kunstoudheden het woord (dat we uit het hoofd moeten aanhalen) : Conserver le plus possible, réparer le moins possible, ne jamais restaurer.

(7) Zo hebben DE VRIES en TE WINKEL er niet aan kunnen weerstaan, in hun *Woordenlijst*, naast de enig gebruikelijke, maar naar hun mening verbasterde vorm *sla(b)bakken*, de niet bestaande, zogezegd „juiste” *slaphakken* op te nemen, die pas in 1893 door KLUYVER er uit weggelaten werd.

(8) H. L. BEZOEN, *Dialect... Enschede*, Leiden 1928, blz. 60.

(9) In de oorsprong vermoedelijk een weg die over het beurtelings om de drie jaar braak gelaten deel van een veld liep en dus elk jaar verlegd werd (J. LINDEMANS, *Toponymie van Opwijk*, Brussel 1930, blz. 64).

(10) Andere voorbeelden van naamsagen van gemeenten bij A. DE COCK, *Vlaamsche Sagen uit den Volksmond*, Amsterdam-1921, blz. 217 en v., en van straten bij D. SLEECKX, *De Straten van Antwerpen*.

(11) Daarvan heeft N. BEETS zich al duidelijk rekenschap gegeven, toen hij, op het 9e Nederlands Taal- en Letterkundig Kongres te Gent in 1867, in een lezing *Over de betekenis van Ongeletterden voor de Letterkunde*, verklaarde : Men vergelijke de namen, die het volk aan lokaliteiten, de bijnamen die het aan personen geeft, bij hetgeen, in het eerste geval, overheden in een gegeven ogenblik, in het andere, onkundige ver dichters fabriceren, om door voorbeelden in te zien, hoe nuttig het is, dat ten allen tijde de blote natuur, met haren takt en hare intuïtie, naast oefening en beschaving sta, opdat deze zich aan haar spiegele, en van tijd tot tijd ontzuichtere.

(12) Eén voordeel is er aan deze overdaad van (overwegend Vlaamse) familienamen, nl. dat een groot aantal moderne Brusselse straatnamen daardoor zelfs in het Frans een Nederlands uitzicht behouden hebben.

(13) Andere tijden, andere zeden : onze voorouders verstonden, naar alle schijn volkomen onergdenkend, wat als „scheidkerse-laren” bedoeld was, als *Schijtkerselere* (Bilzen 1490 : J. CUVELIER en C. HUYSMANS, *Toponymische Studie... Bilzen*, Gent 1897, blz. 164).

(14) Mannheim is hierin sedert zijn stichting in 1606 Amerika voor geweest.

(15) Londen met zijn meer dan 15.000 straten slaat hier bijna fantastische rekords met bv. 90 namen met *Church*, waaronder 34 *Ch. roads* en 18 *Ch. streets*; er zijn 5 namen met *Chesnut* en 8 met *Chestnut*! Op grote afstand volgen Parijs, met bv. 14 *Victor-Hugo*-namen, waarvan 6 *avenues V.-H.* en 4 *rues V.-H.*, en Berlijn, met 6 *Berliner Strassen* plus 1 *B. Allee*. Over Kopenhagen leze men A. COUSSENS, *Pennetrekken uit Denemarken*, Tielt 1913; hier wordt de moeilijkheid veroorzaakt door de talrijke stellen namen waarvan de afzonderlijke exemplaren zich (voor de vreemdeling héél zéker) maar door een kleinigheid onderscheiden: *Frederiksberg Gade*, *Frederiksborg G.*, *Frederiksg.*, en dan hetzelfde nog eens met *Allé*, *Vej.* enz.

(16) In *Den Haag* kan men niet zeggen dat er nog een lidwoord is, wel in *het Haagje*, misschien in *De Panne* en dgl.; *Bruxelles*, *Louvain*, *Luik*, *Aarlen* zijn geen vertalingen, wel *Bergen*, *Montaigu*.

(17) Bv. in *Kamertjeszonde* door H. HEIJERMANS.

(18) Het onderscheid worden we pas gewaar als we het met het niet bepalend lidwoord proberen: een *Stationstraat* is en blijft toch maar een straat die (het komt er niet op aan waarom) *Stationstraat* héét, een *goederenstation* is een station dat werkelijk voor het goederenvervoer dient, en daarom ook zo heet. Men vgl. nog: *Is er in die stad een Vondelstraat?* en: *Is er daar een Vondelmuseum?*

PRAKTIJK VAN DE STRAATNAAMGEVING

*k Hou veel van alle ding zijn eigen naam te geven.

Ĉ. HUYGENS.

I. KEUZE VAN DE NAMEN

1. Bestaande straatnamen zal men niet dan bij wijze van uitzondering door andere vervangen; men zal daar over het algemeen alleen toe overgaan als een bestaande naam zelf er om de eene of andere reden aanleiding toe geeft.

2. Historische en volksaardige benamingen zijn in beginsel als onaantastbaar te beschouwen; moderne en officieele benamingen kunnen, in de mate waarin ze vatbaar zijn voor kritiek, voor vervanging in aanmerking komen; om praktische redenen zal dat nochtans, waar het gewenscht lijkt, slechts bij gelegenheid, niet stelselmatig of reeksgewijze gebeuren.

3. Waar een bestaande benaming officieel vervangen werd door een andere, maar nog algemeen in de volksmond leeft, zal de eerste, vooral als het een historische of volksaardige is, hersteld worden, en de daardoor vervallen jongere benaming, als men die behouden wil, aan een nieuwe of te herdoopen straat gegeven. Oude benamingen, die officieel vervangen werden en thans ook niet meer door het volk gebruikt worden, zal men niet dan bij uitzondering herstellen.

4. Voor het benoemen van nieuwe straten, vooral in nieuwe stadsgedeelten, ga men na of daar ter plaatse reeds voorkomende, overgeleverde namen van wegen, velden, enz. niet kunnen dienen en alzoo in het leven gehouden worden.

5. Nieuwe, nog niet bestaande benamingen,

op de invoering waarvan men prijs telt, geve men in de mate van het mogelijke slechts aan nieuwe straten of aan straten waarvan de bestaande benaming aanleiding geeft tot bezwaar.

6. Bij het invoeren van een officieele straatnaamregeling in kleinere gemeenten zullen de door het volk gegeven en in de volksmond levende benamingen als grondslag dienen, waarvan alleen in bepaalde gevallen en om welomschreven redenen zal afgeveken worden.

7. Als een straat twee namen heeft (dubbelnamigheid), zal men één daarvan tot de officieele verklaren. Vaak is de toestand zoo, dat naast de eigenlijke, algemeen gebruikelijke benaming, „in de wandeling” of in bepaalde kringen, een bij- of spotnaam, een bewuste of onbewuste verdraaiing of beknotting voorkomen; die tweede naam blijft dan natuurlijk de tweede, niet officieele naam. Is de dubbelnamigheid het gevolg van het opdringen van een officieele in de plaats van de volksbenaming, welke laatste zich niettemin gehandhaafd heeft, dan behoort (volgens 3) de jongere, officieele benaming ingetrokken te worden.

8. Als verschillende straten dezelfde of ongeveer dezelfde naam hebben (gelijknamigheid), en daar werkelijke moeilijkheden voor het verkeer uit ontstaan, dan zal men nagaan of door een aanvulling van de naam de zaak niet te verhelpen is: zoo kunnen twee of meer Kerkstraten door voorvoeging van de naam van de kerk onderscheiden worden. Voor het overige houde men zich in grotere gemeenten aan een vast stelsel van nadere aanduidingen (stadsgedeelte, postdistrikt), die in adressen op de naam van de gemeente volgen en ook op de naamplaten kunnen aangebracht worden. Alleen als de moeilijkheden niet anders te ondervangen zijn zal men tot naamwijziging of

-vervanging overgaan : in dit geval zal men zooveel mogelijk bedacht zijn op aansluiting bij de bestaande naam en/of de namen van de omringende straten.

9. Een reden die een volksaardige naam ongeschikt maakt voor het officieel gebruik kan wel tēns in fatsoenseischen liggen; maar men zal niet zoover gaan dat men onaanstellerige, zelf gevonden benamingen uit de volksmond, verwerpt voor naar men meent voornamere, naar stadsch model.

10. Het kan zich ook voordoen dat, letterlijk genomen, een gebruikelijke benaming niet (of niet meer) juist is : dat is niet noodzakelijk op zich zelf een voldoende reden om ze officieel door een vermeend juistere te vervangen.

11. Bij het bedenken van nieuwe benamingen voor nieuwe straten kieze men die zoo, dat ze zin en inhoud hebben, dat ze de gebruiker werkelijk iets zeggen, wat overigens ook praktische voordeelen heeft : zoo kunnen sprekende benamingen ontleend worden aan biezonderheden die onmiddellijk aan'de straat zelf (richting, ligging, uitzicht, omgeving) op te merken zijn ; de naam van de straat kan een herinnering zijn aan iets dat daar vroeger was ; een nieuw aangelegd stratenkompleks kunnen we namen geven die tot dezelfde begripskring behooren.

12. Wil men de gedachte aan bepaalde personen of feiten van vroeger of van elders levendig houden in een straatnaam, dan late men daarvoor alleen zoodanige in aanmerking komen die dat werkelijk waard zijn ; men weze zuinig met plaatselijke beroemdheden die meestal ook maar tijdelijk zijn, en voor wie toelichting onder de naam noodig is ; men vermijde vooral oude, overgeleverde benamingen hiervoor buiten gebruik te stellen.

13. Voor het overige geve men de voorkeur aan namen van algemeen bekende en vertrouwde dingen

en begrippen, en eerder van zichtbare dingen uit de natuur en het leven dan van afgetrokken begrippen uit de boeken- en gedachtenwereld.

14. Men vermijde namen die door overeenkomst of verwantschap van klank, of van begrip aanleiding tot verwarring kunnen geven.

15. Nieuw bedachte benamingen moeten kunnen natuurlijk, ongedwongen gezegd, en gemakkelijk, vloeiend uitgesproken worden : men hoede zich dus voor hoogdravende en grootsprakige bewoordingen, langademige en ingewikkelde samenstellingen, onaangename klankophooping en -herhalingen ; men bedenke steeds dat straatnamen het eerst en het meest voor het mondelinge gebruik van hoog en laag en jong en oud moeten dienen.

II. VORM VAN DE NAMEN

16. Voor straatnamen volge men, evenals voor de gemeentenamen gedaan is, de thans gangbare spelling van het Nederlandsch : waar gemeentenamen in straatnamen voorkomen richte men zich naar de officieele lijst, in andere gevallen met verouderde spelling volge men de voor de gemeentenamen toegepaste regels : *Rozier, Sausierstraat, A.*

17. Als de meest voorkomende verouderde spelling eigenaardigheden vermelden we, met voorbeelden uit de gemeentenamen :

1. *ae, ue = a(a), u(u) : Laken, Paal,*
2. *ou (als oe uitgesproken) = oe : Koekelare,*
3. *ei, oi (als lange e, o uitgespr. vóór r) = e(e), o(o) : Meer, Mere, Oorbeek,*
4. *au = soms ou (naar de afleiding) : Oudergem,*
5. *ai, ay, ey, oi, oy, uy, ieu = aai, ei, ooi, ui, ieuw : Aaigem, Meise, Ooike, Uikhoven, Nieuwpoort,*

6. $y = ij$: *Pervijze*, soms i : *Zingem*, of ie : *Retie*; na andere klinkers in tweeklanken (zie 5) = steeds i ,

7. $c = s$ of k : *Beselare*, *Kapellen*,

8. $ck = k$ of kk : *Poeke*, *Stokkel*,

9. $qu = kw$: *Kwatrecht*,

10. $x = ks$: *Eksel*,

11. h (niet uitgesproken na medeklinker) verdwijnt : *Geel*, *Rode*, *Tielt*; medeklinker zoo noodig verdubbeld : *Stokkem*, *Loppem*,

12. ph (als f uitgesproken) = f : *Teraljene*,

13. s, f (zacht uitgesproken) = z, v : *Zichem*, *Muizen*, *Vreeren*,

14. Overbodige verdubbelingen en andere opeenhoo-
pingen van medeklinkers worden vereenvoudigd : *Huise*,
Kalmthout, *Voort*.

18. Afwijkende, verouderde spelling, die zich gehand-
haafd heeft in het eerste lid van een straatnaam, kan be-
houden blijven, als vaststaat dat het oorspronkelijk een
familienaam was : *Schoytestraat*, A. Er is echter geen
bezwaar tegen moderniseering van de spelling ook in deze
gevallen. Zulke afwijkende verouderde spelling zal niet
meer hersteld worden als achteraf moest gebleken zijn dat
het oorspronkelijk een familienaam was die zich door niets
meer in de vorm van de straatnaam liet kennen : *Zager-
mansteeg*, G., hoeft niet weer (*Lieven*) *Saghermanssteeg* te
worden.

19. Afwijkingen van de gebruikelijke vorm van de
woorden, die zich in bepaalde overgeleverde bena-
mingen vastgezet hebben en duidelijk, ook door ingeze-
tenen, als verouderd of gewestelijk gevoeld worden
(*Torfbrug*, *Borzestraat*, A.), blijven behouden.

Afwijkingen in vorm en schrijfwijze van de woorden,
die eerder te beschouwen zijn als het gevolg van gebrekkig
taalgevoel en derhalve als fouten tegen het gangbare taal-

gebruik, zullen we in bestaande benamingen verbeteren en in nieuwe vermijden.

20. Ter verbetering van de meest verspreide onder die steeds te vermijden of te verwijderen afwijkingen worde gewezen op het volgende :

Afzonderlijke woorden : *bie* = *bij*, *biekorf* = *bienkorf*, *drij* = *drie*, *koei* = *koe*, *strooi* = *stroo*, *koorn* = *koren*, *Sinte* = *Sint*, *verwer* = *verver*, *metser* = *metselaar* ;

Algemeene verschijnselen :

1. *ee*, *e* als in *heerd*, *hert* = *haard*, *hart*,

2. *ei* als in *Meir*, *Meire* = *Meer*, *Mere*,

3. *e* als in *strate*, *stege* = *straat*, *steeg*,

4. Verkleinwoorden : bij voorkeur met *-jè* (*-tje*, *-pje*) :

Hoekje, *Heitje*,

5. Bijvoeglijke naamwoorden los vóór mannelijke zelfstandige naamwoorden : steeds zonder *n* (ook in adressen !) :

Oude Steenweg ; in samenkoppelingen kan *n* voorkomen : *Nieuwendijk*,

6. Bijvoeglijke naamwoorden vóór onzijdige zelfstandige naamwoorden in het enkelvoud : steeds met *e* ook als er geen lidwoord is : *Leidsche plein*, *Am.*, *Kleine Dijkje*, *Ms.*

7. Samenkoppelingen met mannelijk of onzijdig zelfstandig naamwoord in de genitief enkelvoud als eerste lid : zonder *'s* als ze met het lidwoord gebruikt worden : (*de*) *Gravendreef*, vgl. *'s-Gravenhage*.

21. Zoogenaamde verbastering van een oude naam, d.w.z. een min of meer grondige gedaanteverandering die er schijnbaar een ander woord van gemaakt heeft, maar die toch het gevolg is van natuurlijke taalontwikkeling, moet men niet willen herstellen op historische gronden : als nu iedereen zegt en schrijft en verstaat *Kammenstraat*, *A.*, moet men niet meer willen veranderen in *Kammerstraat* (= *Brouwerstraat*), omdat het eens in het verleden zoo luidde en verstaan werd : hetzelfde voor

o. a. *Onderstraat* uit *Hongerstraat* G., *Parijschestraat* uit *Parei* (= porei, prei)*straat*, Halle.

Er kunnen ook verdraaiingen van de oorspronkelijke vorm zijn, die we alleen in de plaatselijke uitspraak maar niet in de gangbare schrijfwijze van de naam waarnemen. In zulke gevallen zal men zich aan de overgeleverde schrijfwijze houden (waarnaar zich ook de beschaafde uitspraak zal richten) en de afwijking in de volksmond als dialektisch beschouwen. Dat zal men natuurlijk zonder aarzelen doen als die afwijking maar bij een gedeelte, en wel het minst geletterde, van de bevolking of voor de grap voorkomt : *Macaronistraat* voor *Marconistraat*, A.

Iets anders is het nog waar de gedaanteverwisseling van de naam zich alleen of in de eerste plaats schriftelijk vertoont : dan is het zo goed als zeker een geval van bureaucratie verhaspeling en een willekeurige afwijking van de vorm zooals hij in de volksmond of in het normale taalgevoel voortleeft : *Borgval* worde dus weer *Borgwal*, Br. (waarschijnlijk bijgedachte aan het Fransche *val*).

22. Voor de w o o r d k e u s richten we ons in nieuw in te voeren benamingen naar het algemeen Nederlandsch gebruik van deze tijd. Dat zal in de eerste plaats en met de meeste zorg gebeuren voor de woorden, die als tweede lid van de samenstelling de verschillende soorten of typen van verkeerswegen en -ruimten onderscheiden, en als zoodanig zooveel als de vakwoordenschat of terminologie van de straatnaamgeving uitmaken.

De volgende woorden zijn als gewestelijk of verouderd in nieuwe benamingen te vermijden en door de er na aangegevene te vervangen : *lei*, *dreef* = *laan*, *singel* (*dreef* alleen op het land) ; *baan*, *kassei*, *kalseide* = *weg*, *steenweg*, *straatweg* (*staatsbaan* = *rijksweg*) ; *wegel* = *pad*. — Als verkeerde vertalingen zullen steeds vermeden, en waar ze voorkomen vervangen worden : *plaats* = *plein* (onz.),

rondpunt = (rond)plein, *square* = plantsoen; *plaats* wordt in het Nederlandsch alleen gebruikt als het zonder bepaling staat: (*de*) *Plaats*, Den Haag.

Het betreffende de woordkeus gezegde geldt ook voor de namen van feiten en instellingen uit het verleden, zoo wel als voor algemeen bekende of voorkomende begrippen, inrichtingen enz. van onze tijd, die als eerste lid van de samenstelling kunnen voorkomen; ook deze woorden zijn „termen”, waarvoor eenheid en vastheid een hoofdeisch is.

23. Gewestelijke en verouderde woorden (*beenhouwer*, *huidevetter*, *maalder*) behouden we in bestaande, vooral historische straatnamen, maar vermijden we in nieuwe. Een plaatselijk woord (of woordvorm) voor iets typisch plaatselijks (gebruiken, gebouwen, voortbrengselen, enz.) is natuurlijk in alle gevallen bruikbaar.

24. Vreemde woorden worden zooveel mogelijk geweerd: waar het begrip met een gebruikelijk zuiver Nederlandsch woord kan uitgedrukt worden geven we aan dit laatste de voorkeur: liever *Vliegtwigglaan*, *Grondwetstraat* dan *Aeroplanaan*, G., *Constitutiestraat*, A.

Verkeerd vertaalde of onder invloed van het Fransch verkeerd gebruikte woorden vervangen we door de gangbare Nederlandsche: *Gashouder*- in plaats van *Gasmeterstraat*, G.

Waar voor het uit te drukken begrip geen Nederlandsch woord gebruikelijk is, zal men met het vreemde woord vrede nemen, liever dan willekeurig te vertalen: liever *Pacifificatie*- dan *Bevredigingstraat*, Br.

In de vorm (meestal de uitgang) van vreemde woorden zal men rekening houden met het Nederlandsche gebruik: *station*, *stadion*, *galerij*.

25. Plaatsnamen en aardrijkskundige benamingen in het algemeen, zoowel oorspronkelijk Neder-

landsche als vreemde in Nederlandsche of vernederlandschte vorm, volgen de gewone spelregels.

In de vorm van aardrijkskundige benamingen richten men zich naar het normale Nederlandsche gebruik: *Belgradostraat* in plaats van *Belgradestraat*, G., *Aziëdok* i.pl.v. *Asiadok*, A.

26. Voor namen van historische personages gebruiken we de door de Nederlandsche traditie bekrachtigde vorm: *Pippijn*, *Albertus* (de Aartshertog), *Philips*, *Lotharingen* (i.pl.v. *Lorreinen*).

Het is te verwerpen, van historische geslachtsnamen, die zich nu eenmaal in een bepaalde vorm of schrijfwijze voor ons hebben vastgezet, de echte of vermeende oorspronkelijke vorm of schrijfwijze te herstellen, vooral als de zaak niet onherroepelijk uitgemaakt is: *Breughel* moet niet door *Bruegel* vervangen worden (wat daarbij aanleiding geeft tot verkeerde uitspraak).

Vóór historische geslachtsnamen, afgeleid uit de plaats of het land van herkomst, en waarin dat verband nog duidelijk gevoeld wordt laat men *van* meestal weg als er geen voornaam of titel voorafgaat: *Willem van Oranjestraat*, maar *Egmont*-, *Artevelde*-, *Maerlantstraat*; *Saksen-Koburgstraat*, *Waldeck-Pyrmontkade*.

Voor moderne Belgische dynastieke benamingen volgen we de officieele vorm voor zoover die voor het Nederlandsch bestaat en met het taaleigen in overeenstemming is; in de andere gevallen trachten we door eenvormigheid ook hierin een vaste traditie tot stand te brengen: *Albert*, *Hendrika*, *Louisa*, *Charlotta*.

27. Als men een geslachts- (of familie) naam in een straatnaam opneemt make men in elk afzonderlijk geval eens voor al uit (en liefst beredeneerd, niet willekeurig, zie hierna), of men de voornaam (-namen) zal laten voorafgaan of niet, en zoo ja, voluitgeschreven of met de

beginletter(s) aangeduid : die ééne vorm zal steeds en uitsluitend als ambtelijk gelden.

Tusschen de deelen van samengestelde familienamen, en tusschen verschillende voornamen wordt geen koppelteken geschreven ; het komt alleen voor tusschen vrouwen- en meisjesnaam van gehuwde vrouwen : *Jan Frans Willems, J. Nolet de Brauwere van Steeland, M. van Ackere-Doolaege*.

Verkortingen van voornamen bestaande uit meer dan één letter (*Okt., Mich., Em., ook Fr., Pr.*) zal men vermijden als zijnde niet geschikt voor mondeling gebruik en schijnende overigens ook niet tot de officieele taal te behooren ; *Th., Ph., Ch.* zijn als één letter te beschouwen.

Voornamen in vreemde talen zal men liefst niet vertalen als de drager van de naam het zelf niet gedaan heeft (*Joris Rodenbachstraat, G. !*), tenzij het een internationale beroemdheid of een historisch personage geldt (b.v. vorstelijke personen) waarvan de naam in het gewone gebruik al vertaald was.

In straatnamen gevormd met familienamen die met *de* beginnen wordt dit partikel bij het spreken meestal weg gelaten (*Genestetstraat, Enschede*) : wil men dat verhinderen, vooral in de gevallen waar het aanleiding tot verkeerd verstaan kan geven (*de Keyserlei = Keizerlei, A.*), of wil men nauwgezette personen niet tot de onaangename herhaling *de de* verplichten, dan zal men de familienaam door de voornaam (-namen) of de eerste letter(s) hiervan, eventueel ook een titel, laten voorafgaan. Dezelfde aanbeveling kan gelden voor familienamen zonder *de*, die zouden kunnen verkeerd verstaan worden : *Brouwerstraat* en *Adriaan Brouwerstr.*

28. Persoonsnamen in straatnamen opgenomen zal men alleen door een titel laten voorafgaan als die gewoonlijk met de naam samen werd genoemd en zoo a.h.w. deel uitmaakt van de naam, of als men in een bijzonder geval

wil doen uitkomen in welke hoedanigheid de persoon werd gehuldigd.

Men beperke zich tot de titels die in zulke gevallen in het Nederlandsch werkelijk gebruikt worden, o. a. vorstelijke en adellijke titels (*Koning, Prins, Graaf*), namen van zekere waardigheden en ambten (*Minister, Burgemeester, Generaal, Kardinaal, Pastoor, Kapelaan*). Als ongeschikt moeten beschouwd worden bv. : *Priester, Advokaat, Hoogleeraar, Volksvertegenwoordiger, Apotheker*, enz., die, als ze voor de naam komen, het lidwoord krijgen.

Zoo goed als steeds in verkorte vorm komen voor : *Jhr., Mgr., Prof., Mr., Dr., Ir.* In andere gevallen en op andere wijzen dan de door het gebruik erkende zal men geen titels verkorten.

Dynastieke namen hoeven niet noodzakelijk door een titel voorafgegaan te worden : *Emmaplein, Astridlaan*.

29. Namen van steden en dorpen (soms streken en landen) als bepalend gedeelte in meestal historische namen van straten, pleinen, enz. (ook stations), die gewoonlijk in de richting van eerstgenoemde leiden of liggen, krijgen regelmatig de vorm van een bijvoeglijk naamwoord op *-sch(e)* of *-er* : *Leuvensche weg, Maas-trichterstraat, Luksemburgsch station*.

Het achtervoegsel *-sch* is het algemeenst zoo wat geografische verbreiding als wat gebruik betreft ; daarnaast komt, vooral in het N. en het O. van het taalgebied, *-er* voor.

De samenstelling met zelfstandig naamwoord (*Gentstraat*), die in West-Vlaanderen de gewone schijnt te zijn, kan daar als gewestelijk, maar moet, waar ze elders voorkomt, als foutief worden beschouwd : om wille van de eenvormigheid is het wenschelijk dat men zich voor dit algemeen verspreide en zeer talrijk vertegenwoordigde

naamtype aan de vorm met bijvoeglijk naamwoord houdt.

De verbinding met *op, naar, van* (*Steenweg op, naar, van Charleroi, Mol*) is ook als onnederlandsch af te wijzen.

30. Geografische namen als hierboven omschreven, ter herinnering aan een of andere historische gebeurtenis in meestal moderne straatnamen opgenomen, behouden als regel de vorm van het zelfstandig naamwoord. De naam roept hier in de eerste plaats het feit en niet de plaats voor de geest, en is dus eigenlijk geen plaatsnaam meer (men kan vergelijken met plaats- en landnamen die geslachtsnamen geworden zijn : *Egmont, Hoorn, Saksen-Koburg*, z. 26) : *Waterloosche steenweg* en *Waterloolaan*, Br., *Waterlooplein*, Am.

De vorm van het zelfstandig naamwoord komt ook voor waar, in moderne straatnamen, de naam om de stad of het land zelf, als hulde- of vriendschapsblijk, aan de straat gegeven wordt. Daar is niets tegen in te brengen als het vreemde en vreemdklinkende namen geldt (*Kongo-, Boma-, Javastraat*), maar het is minder aanbevelenswaardig als het zich, vooral reeksgewijze, uitstrekt tot Nederlandsch klinkende namen van binnen- of buitenland (*Brussel-, Gent-, Luikstraat*, enz. A.).

Een historische straatnaam kan ook slechts schijnbaar een geografische naam bevatten ; dan valt hij niet onder de hiervóór opgestelde regels ; *Parijschestraat* uit *Pareistraat* (z. 21), *Engelandgat* uit *Ingelandgat*, G.

31. Voor de vorming van de bijvoeglijke naamwoorden op *-sch* en *-er* die we van geografische namen afleiden, is het volgende in acht te nemen :

1. Namen op *-en* of *-e* verliezen gewoonlijk die uitgang voor *-sch* of *-er* : *Antwerpsch, Tiensch, Tongersch, Mechelsch, Naamsch, Bergsch, Geldenaaksch, Ardensch, Leidsch, Groningsch, Keulsch*, — *Brugsch, Veurnsch, Jetsch, Halsch*, —

Aker, Sint-Truider, Bilzer, Heerler. Men vgl. *Noordsch, Noorder.*

Uitzonderingen zijn : *Lewensch, Kempensch* (*Kempisch* is onnederlandsch), *Lakensch.*

2. Bij namen uitgaande op *-s(ch)*, die het achtervoegsel *-sch* of *-er* krijgen, moet op de spelling gelet worden : *Waas* (*Sint-Niklaas*), bvl. nw. *Waasch, Wasche* ; *Den Bosch*, bvl. nw. *Bosch, Bossche(r).*

3. Namen uitgaande op *-en* of *-e* voorafgegaan door *-s(ch)* of *-z-*, die de uitgang *-en* of *-e* verliezen voor de achtervoegsels *-sch*, of *-er*, vallen samen met de voorgaande en zijn bijgevolg aan dezelfde spellingwijzigingen onderworpen : *Meise, Meische laan.* In de gevallen onder 2 en 3 wordt in sommige streken misschien het achtervoegsel *-er* verkozen.

4. Namen op *-st* krijgen regelmatig de achtervoegsels *-sch* of *-er* : *Heitsch(e), Vorstsch(e).* Van *Aalst* en *Diest* worden de stapelvormen *Aalstersch* en *Diestersch* afgeleid ; naast de laatste komen plaatselijk óók *Diestsch* en *Diester* voor (Men vgl. *Noordsch, Noorder-* ; *Wester-, Westersch* ; ook *Zwitsersch*).

5. Fransche namen die onder 29 vallen krijgen ook de vorm van het bijvoeglijk naamwoord : *Charleroische steenweg, Br.*

6. Een onregelmatig afgeleid bijvoeglijk naamwoord is *Vlaamsch* naast *Vlaanderen* : *Vlaamsche steenweg Br.*

32. Van andere zelfstandige naamwoorden dan de onder 29 bedoelde worden geen bijvoeglijke naamwoorden gevormd, als ze als bepalend gedeelte een plaats krijgen in een straatnaam : *Koningstraat, Hertogstraat, Br., Keizerplein, Aalst.*

33. De natuurlijke vorm van de samenstelling in het Nederlandsch is die waarin het bepaalde (het algemeene) door het bepalende (het bijzondere) wordt vooraf-

gegaan (synthetische vorm); die zal dan ook bij straatnamen als regel in acht genomen worden: *Hofberg*, Br.

De vorm die het bepaalde door het bepalende laat volgen (de analytische), die de gewone is in het Fransch, komt hoogst zelden in Nederlandsche straatnamen voor; alleen Den Haag schijnt hier voorbeelden van te leveren: *Laan van Nederlandsch Oost-Indië*, *Laan van Meerdervoort*; een biezonder geval is, ook aldaar: *Plein* 1813.

34. De synthetische vorm, meer dan de analytische, maakt het wenschelijk dat het bepalende deel niet te lang en bijgevolg liefst niet reeds zelf een samenstelling of samenkoppeling zou zijn; het geheel wordt daardoor tot wat we een samenstelling van de tweede graad kunnen noemen, die lastig in het gebruik is en daarom niet te veel mag opgedrongen worden: *Voorloopig Bewindstraat*, *Graaf van Vlaanderenlaan*, *Hertogin van Brabantplein*, Br.

In de gevallen waar de straatnaam de voortzetting van een oude plaatsnaam is volge men het mondeling gebruik, dat meestal (anders dan in het Fransch) niet nog een woord als *straat*, *plein* toevoegt, en dus de samenstelling van de 2e graad (of ook al van de 1e) vermijdt: *Warmoesberg* = *rue de la Montagne-aux-Herbes-Potagères*, Br.

35. Voor het al of niet aaneenschrijven van de samenstellende deelen, en het gebruik van koppelt e e k e n e n h o o f d l e t t e r s is het volgende in acht te nemen. Van samengestelde straatnamen worden steeds de twee leden aaneengeschreven: *Bergstraat*, *Rubensstraat*, *Javastraat*. Bestaat het eerste lid uit meer dan één woord dan kunnen zich verschillende gevallen voordoen:

Een eigennaam in een straatnaam behoudt in alles de vorm die hij op zich zelf staand had; bijgevolg wordt alleen het laatste woord met het tweede lid van de straatnaam aaneengeschreven en blijft voor het overige — aaneen-

schrijven, koppelteeken (z. 27) en hoofdletters — alles zooals het was in de naam op zich zelf (Het koppelteeken dat volgens de gewone spelregels tusschen de verschillende woorden van het eerste lid zou vereischt worden : *dolle-hondsbeet*, blijft dus in straatnamen achterwege) : *Jan Frans Willemsstraat, Hendrik Conscienceplein, M. van Ackere-Doolaeghestraat, H. Roland Holststraat, P. C. Hooftstraat, J. Nolet de Brauwere van Steelandstraat, Groen van Prinstererstraat, Willem de Zwijgerstraat, Saksen-Koburgstraat, Onze Lieve Vrouwstraat, Onze Lieve Vrouw van Vaakstraat (Br.), Sint Janstraat, Sint Jan Nepomucenusstraat, Vereenigde Statenlaan, Zuid-Afrikastraat, maar : Jozef II straat.*

Namen van bepaalde begrippen, instellingen, inrichtingen, gebeurtenissen; die opzettelijk in moderne officieele straatnamen opgenomen worden, zijn in dezen met eigenamen gelijk te stellen en worden bijgevolg ook als eigenamen behandeld : *Gulden Vlieslaan, Voorloopig Bewindstraat, Algemeen Kiesrechtstraat, Acht Urenstraat, Vier Dagenstraat* (September 1830), 4 (*Vier*) *Augustusstraat* (1914) (vgl. *Plein* 1813, onder 33), *Fransche Gasthuisstraat*, alle Br.

Daarentegen worden verbindingen van meer dan één woord (meestal oorspronkelijk plaats- of huisnamen), die we in oude volksaardige straatnamen vinden, aaneengescreven : *Vierwindenstraat, Zespenningenstraat, Tweekerkenstraat, Goudenhoofdstraat, Vleeschenbroodstraat, Lan-gewagenstraat*, alle Br.

Het is duidelijk dat de grens tusschen de twee laatste groepen niet in elk geval scherp te trekken is.

36. Met betrekking tot de v e r b i n d i n g s k l a n k e n - l e t t e r s, die tusschen de twee leden van een samenstelling kunnen verschijnen, maar geen deel uitmaken van het eerste lid als het op zich zelf staat, zijn geen regels te

geven die alles voorzien : in zekere gevallen schijnt de keuze tusschen al of niet vrij te zijn, in andere heeft het gebruik zich meer of minder beslist voor het eene of het andere uitgesproken. Ons taalgevoel, gesteund door vergelijking met gelijkaardige bekende gevallen waar zekerheid is (analogie), moet ons hier leiden. Enkele aanduidingen kunnen nochtans gegeven worden :

1. Na eigennamen, geen *s* : *Conscienceplein*, *Rembrandtplein*, — tenzij na heel vernederlandschte mannelijke *Sint*-namen : *Sint Jans-*, *Sint Baafs-*, maar *Sint Bavoplein* ;

2. *s* als verbindingsletter wordt niet geschreven voor *straat* (*sleeg*), m.a.w. geen dubbele *s*, behalve in de zeldzame gevallen waar zeer duidelijk een meervoud bedoeld is : *Koningstraat* (niettegenstaande *Koningsplein*), *Ridderstraat*, maar : *Minderbroedersstraat* (en natuurlijk *Rubensstraat*) ;

3. *e* verschijnt (niet vast) na zekere vrouwelijke zelfstandige naamwoorden in het enkelvoud die personen aanduiden : *Onze Lieve Vrouw(e)straat*, *Koninginnestraat*, *Hertogin(ne)straat*, *Keizerinstraat* ;

4. *en* verschijnt (niet vast) na zekere mannelijke zelfstandige naamwoorden in het enkelvoud die personen aanduiden : *Gravendreef*, maar *Hertogstraat*, *Prinsstraat* ;

5. *en* verschijnt na bijvoeglijke naamwoorden vóór mannelijke of onzijdige zelfstandige naamwoorden in zekere samenkoppelingen : *Nieuwendijk* ;

6. *en* verschijnt (evenals *s*) na een zelfstandig naamwoord als het duidelijk in het meervoud staat : *Bloemenstraat*, *Jezuïetenplein*, *Lindenlaan* en *Lindestraat* (volgens het geval) ;

7. Er moet een juiste keuze gedaan worden tusschen het enkelvoud en het meervoud bij zekere zelfstandige naamwoorden : liever *Koolstraat* (*rue aux Choux*) en *Kolenmarkt* (*rue du Marché-au-Charbon*) dan zooals thans *Koolenstraat*

en *Koolmarkt* Br., liever *Aschstraat* Br. dan *Asschenstraat* A., en zeker *Kunstlaan* (*avenue des Arts*) Br ;

8. De lettergreep *en* die in het woord op zich zelf aanwezig is kan ook verdwijnen in de samenstelling :

a) bij meervouden op *-eren* : *Eiermarkt*,

b) bij namen van hemelstreken : *Noordstraat*, *Noordeinde* (vgl. *Antwerpsch*).

37. Straatnamen kunnen ook de vorm van een *samenkoppeling* hebben, d.w.z., bestaan uit twee of meer woorden in oorspronkelijk los verband, die in meerdere of mindere mate tot één woord vergroeid zijn. Betreffende het al of niet aaneenschrijven is dan het volgende op te merken :

1. In het geval dat zich bij straatnamen het meest voordoet, nl. zelfstandig naamwoord voorafgegaan door bijvoeglijk naamwoord met of zonder uitgang, wordt, behoudens het hierna (onder 2 en 3) vermelde, aaneengeschreven : *Hoogstraat*, *Nieuwstraat*, *Langestraat*, *Diepestraat*, *Nieuwendijk*, *Krommewal*, *Maastrichterstraat*, *Haarlemmerdijk*, *Westermarkt* ;

2. Is een (meestal samengestelde) naam, die meer dan eens voorkomt, voorafgegaan door een bijvoeglijk naamwoord ter onderscheiding, dan wordt dit laatste los geschreven : *Lange* (en *Korte*) *Nieuwstraat*, *Eerste* (en *Tweede*) *Broeksteeg*. Los geschreven slaat het bijvoeglijk naamwoord dus op de heele samenstelling, aaneengeschreven alleen op het eerste lid ; vgl. *Langewagenstraat*, *Lange Wagenstraat*, *Korte Langewagenstraat* ;

3. Is het bijvoeglijk naamwoord een afleiding met het achtervoegsel *-sch* van een plaats- of landnaam, dan wordt het nog wel los geschreven, en dan begint het zelfstandig naamwoord van het tweede lid met een kleine letter : *Louvrensche straat*, *Mechelsche plein*, maar ook b. v. *Naamsche vest* ;

4. In een naam, die niet de vorm van een zelfstandig

naamwoord maar van een bijwoordelijke bepaling heeft, worden de verschillende woorden afzonderlijk geschreven, en, buiten het eerste, ook de hoofdwoorden met hoofdletter : *Achter de Komedie*, Ms.

38. Als de bestaande naam van een straat ambtelijk erkend wordt, of een straat een nieuwe ambtelijke naam krijgt, zal er voor gewaakt worden dat die naam steeds en uitsluitend in de eene aangenomen vaste vorm gebruikt wordt, in de eene of de verschillende gemeenten waartoe de straat behoort, ook en vooral in de gemeenten waar het Nederlandsch niet de eenige of eerste bestuurstaal is. Zooals hij op de naamplaat staat, moet hij kunnen gezegd worden : dus geen verkortingen, dan die als zoodanig zegbaar (b.v. beginletters van voornamen), of gemakkelijk oplosbaar zijn (b.v. *Dr.*) ; met het oog op vreemdelingen die de landstaal niet zouden kennen vermijde men willekeurige verkortingen als *Burg.* voor *Burgemeester*, *s.* of *str.* voor *straat*.

INHOUD

Voorbeschouwing	147
THEORIE VAN DE STRAATNAAMGEVING	
Inleiding	150
I. Oude en Nieuwe Straatnamen	153
A. Ontstaan en Vergaan	153
B. Beoordeling en Behandeling	156
1. Taalvorm	157
2. Begripsinhoud	165
3. Bruikbaarheid	167
4. Doelmatigheid	169
C. Vervanging en Herstel	172
II. Levende Straatnamen	174
Besluit	179
Aantekeningen	180
PRAKTIJK VAN DE STRAATNAAMGEVING	
I. Keuze van de Namen	184
II. Vorm van de Namen	187
